

ŠIAULIŲ
UNIVERSITETAS

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS STUDIJŲ IR KŪNO KULTŪROS KATEDRA
RĖZEKNĖS TECHNOLOGIJŲ AKADEMĪJA
Socialinio darbo ir socialinės reabilitacijos studijų programa

KRISTINA KLOVAITĖ

INSTITUCINĖS VAIKŲ GLOBOS PERTVARKOS YPATUMAI
LIETUVOJE IR LATVIJOJE: SUBJEKTYVIOS SPECIALISTŲ
PATIRTYS

Bakalauro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Lekt. Odeta Šapelytė

Darbas originalus
(studento parašas)

Šiauliai, 2018

Patvirtinimas apie atlikto bakalauro darbo savarankiškumą

Patvirtinu, kad įteikiamas bakalauro darbas

yra:

1. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose.
2. Nebuvo naudotas kitame institute / universitete Lietuvoje ir užsienyje.
3. Nėra medžiagos iš kitų autorių darbų, jeigu jie nėra nurodyti darbe.
4. Pateiktas visas panaudotos literatūros sąrašas.

.....
Vardas, pavardė

.....
Parašas

Turinys

Bakalauro darbo santrauka	4
Įvadas	5
1 skyrius. INSTITUCINĖS VAIKŲ GLOBOS PERTVARKOS YPATUMAI LIETUVOJE IR LATVIJOJE: SUBJEKTYVŪS SPECIALISTŲ PATIRČIŲ TEORINIAI ASPEKTAI .8	
1.1. Deinstitutionalizacijos samprata.....	8
1.2. Deinstitutionalizacijos komponentai	11
1.3. Deinstitutionalizacijos proceso iššūkiai.....	13
1.4. Vaiko globos deinstitutionalizacija	15
1.5. Vaiko globos politika	16
1.5.1. Vaiko globos reglamentavimas.....	16
1.5.2. Vaiko globos tendencijos Lietuvoje ir Latvijoje.....	18
1.6. Socialinio darbuotojo ir vaiko dalyvavimas deinstitutionalizacijos procese.....	19
2 skyrius. INSTITUCINĖS VAIKŲ GLOBOS PERTVARKOS YPATUMAI LIETUVOJE IR LATVIJOJE: SUBJEKTYVŪS SPECIALISTŲ PATIRČIŲ EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI	22
2.1. Tyrimo metodika.....	22
2.2. Tyrimo dalyviai.....	23
2.3. Tyrimo rezultatai ir analizė.....	24
Išvados	37
Rekomendacijos	38
Literatūra	39
Summary	43
Priedai	49

Bakalauro darbo santrauka

Bakalauro darbe analizuojami institucinės vaikų globos pertvarkos ypatumai Lietuvoje ir Latvijoje, specialistų subjektyvių patirčių aspektu.

Tyrimo duomenims gauti buvo pasirinktas kokybinis tyrimas, taikant turinio (content) analizės metodą. Tyrime dalyvavo 6 specialistai iš Lietuvos: socialinė darbuotoja, kuri dirba Pagėgių bendruomeniniuose namuose, institucinių vaikų globos namų vadovas, vaiko teisių specialistai, socialinės paramos skyriaus vedėjo pavaduoja iš Radviliškio ir Šiaulių regiono pertvarkos procesų ekspertė. Tyrime taip pat dalyvavo 3 specialistai iš Latvijos: socialinė darbuotoja, kuri dirba instituciniuose vaikų globos namuose, socialinė darbuotoja, kuri dirba socialinės paramos skyriuje ir socialinė darbuotoja dirbanti su disfunkcinėmis šeimomis. Tyrimas atliktas panaudojus tikslinę atranką.

Suformuluotas tyrimo tikslas, kuriuo siekiama atskleisti subjektyvias specialistų (socialinių darbuotojų ir vaikų teisių apsaugos specialistų) patirtis institucinės vaikų globos pertvarkos kontekste.

Nors ir yra jaučiamas didelis institucijų pasipriešinimas, institucinės vaikų globos pertvarkos procesui, tačiau atlikus tyrimą pastebėta, kad specialistai labiau akcentuoja ne išorinius pertvarkos procesus, tokius kaip materialinių išteklių stoka, teisinio administravimo iššūkiai, labiau yra akcentuojami vidiniai pertvarkos procesai, tokie kaip į šeimos aplinką orientuoti bendruomeniniai namai ir ribotas auklėtinių skaičius. Tyrimas parodė, kad institucinės vaikų globos pertvarkos procese labai svarbu įvertinti kokias kompetencijas turi specialistai. Specialistams ypač svarbus supervizijų poreikis bei žinių ir kompetencijų tobulinimas įvairiuose mokymuose. Vienas iš darbuotojus demotyvuojančių veiksnių yra aiškaus algoritmo apie institucinės pertvarkos procesą trūkumas.

Deinstitucionalizacijos procese labai svarbu užtikrinti kompleksinių paslaugų įvairovę. Lyginant Lietuvos ir Latvijos paslaugų užtikrinimą, psichologinės konsultacijos Latvijoje yra lengviau gaunamos, nes yra nemokamos. Tyrimo metu pasitvirtino, kad darbas su šeima ir vaikais deinstitucionalizacijos procese būtų efektyvus labai svarbu, keisti visuomenės vertybines nuostatas.

Esminiai žodžiai: institucinė vaikų globos pertvarka, vaiko globa, socialinis darbas, subjektyvios specialistų patirtys.

Įvadas

Temos problema ir jos aktualumas. Visoje Lietuvoje institucinės vaikų globos įstaigose gyvena apie tris tūkstančius vaikų (Bendrosios europinės gairės dėl perėjimo nuo institucinės prie bendruomeninės globos, 2012). Kai kurie iš jų paimami globoti į šeimas (dauguma giminaičių šeimos) arba šeimynas (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos (toliau – VVTAIT) ataskaita, 2014). Maždaug prieš dešimt metų buvo manoma, kad vaikų globos namai vaikams gali užtikrinti saugią aplinką, kurioje vaikai galėtų tinkamai funkcionuoti. Tačiau įvairūs mokslininkai ir socialinės politikos atstovai, jau senai kalba apie institucinių globos namų žalą vaikams.

Įvairūs tyrimai (UNICEF, 2013; Pūro, 2013) parodė, kad institucinė vaikų globa dažniausiai lemia žemą gyvenimo kokybę, žemesnį intelekto koeficientą, institucinių vaikų globos namų auklėtiniams nei jų bendraamžiams. Pasak Pūro (2013) institucinė vaikų globa konstatuoja apie vaikų socialinę atskirtį. Žalimienė (2007) atliko vaikų socialinės globos kokybės vertinimą. Zbarauskaitė (2009) atliko tyrimą „Prieraišumo iššūkiai ir galimybės globojant vaiką ar paauglį“. Tyrime atsispindi neigiamas institucijos poveikis ir trauminės vaikų patirtys. Todėl pripažįstant žalingą įtaką vaikams gyvenantiems institucijoje, Lietuvoje ir Latvijoje buvo parengtas deinstitutionalizacijos veiksmų planas, kitaip vadinamas institucinė globos pertvarka.

Lietuvoje 2014-2020 metais buvo pateiktos deinstitutionalizacijos strateginės gairės ir veiksmų planas. Lietuvoje strateginėmis gairėmis siekiama numatyti nuoseklius ir koordinuojančius veiksmus, pereinant nuo institucinės vaikų globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų. Vitkauskas (2010) tyrė vaikų globos politikos užtikrinimą Lietuvoje. Autorius išvadose pateikė, jog reikia spartinti vaikų globos deinstitutionalizacijos procesą ir užtikrinti, kad vaikų globa Lietuvoje kiekvienam vaikui būtų individualizuota ir sprendimai priimami, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko individualius poreikius.

Latvija atsižvelgdama į Europos Sąjungos bendruomeninių socialinių paslaugų įgyvendinimo tendencijas 2015-2020 metais pradėjo deinstitutionalizacijos procesą. Latvijos veiksmų plane yra įvardijami deinstitutionalizacijos tikslai: 1) užtikrinti efektyvų deinstitutionalizacijos valdymą, įvertinant deinstitutionalizacijos rezultatus; 2) užtikrinti, kad planuoti regionai ir savivaldybės, atsižvelgtų į tai kas nustatyta veiksmų plane: gerinti kokybiškų socialinių paslaugų prieinamumą, kaip alternatyvą institucinei globai bei plėtoti vaikų priežiūros paslaugas šeimos aplinkoje.¹

Latvijoje ir Lietuvoje, perėjimas nuo institucinės vaikų globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų yra laipsniškas. Tam, kad vyktų sėkmingas

¹ Action plan for Implementation of Deinstitutionalization 2015-2020 [Nuoroda: http://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/Implementation_of_Deinstitutionalisation_2015-2020.pdf]

deinstitucionalizacijos procesas, reikia daug laiko ir išteklių. Labai svarbus yra pačių institucinių vaikų globos namų įsitraukimas į pertvarkos procesą. Atlikti tyrimai (Šimkonytės, 2016; Šumskienės, 2015) atskleidžia, kad instituciniuose vaikų globos namuose stengiamasi skleisti tinkamą informaciją, ruošti ir perkvalifikuoti specialistus dirbti naujomis sąlygomis.

Nepaisant teigiamų institucinės vaikų globos namų pertvarkos pokyčių yra pastebima, kad specialistams trūksta žinių bei kompetencijų apie deinstitucionalizacijos eigą. Tai kelia pavojų, kad deinstitucionalizacijos procesas bus lėtas ir neveiksmingas. Todėl yra būtina tirti įvairius deinstitucionalizacijos iššūkius bei galimybes, paremiant juos moksliniais tyrimais bei argumentais. Tai suponuoja *probleminius klausimus: su kokiais iššūkiais, poreikiais bei galimybėmis susiduria vaiko globos specialistai institucinės globos pertvarkos procese? Kokios yra institucinės vaiko globos stiprybės ir tobulintinos sritys specialistų vertinimu?*

Tyrimo objektas. Institucinės vaikų globos pertvarkos ypatumai specialistų subjektyvių patirčių aspektu.

Tyrimo tikslas – atskleisti institucinės vaikų globos pertvarkos ypatumus specialistų (socialinių darbuotojų ir vaikų teisių apsaugos specialistų) subjektyvių patirčių aspektu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Taikant teorinę analizę atskleisti institucinės vaikų globos pertvarkos proceso poreikį ir galimybes.
2. Naudojant pusiau struktūruotą interviu iširti darbuotojų pasirengimą dalyvauti pertvarkos procese.
3. Taikant turinio analizę atskleisti institucinės vaikų globos pertvarkos proceso stiprybes ir tobulintinas sritis, subjektyvios patirties aspektu ir vertinimu.

Tyrimo metodai: teorinės analizės metodas, pasirinkta kokybinė tyrimo prieiga, pusiau struktūruotas interviu (klausimai pateikti 2 priede); kokybinės turinio (content) analizės metodas.

Tyrimo dalyviai (respondentai): Lietuvoje apklausti 6 respondentai. Vaiko globos specialistai (socialinė darbuotoja dirbanti Pagėgių bendruomeniniuose namuose, institucinės vaikų globos vadovas, vaiko teisių specialistai, socialinės paramos skyriaus vedėjo pavaduoja iš Radviliškio ir Šiaulių regiono pertvarkos procesų ekspertė). Latvijoje apklausti 3 respondentai. Vaiko globos specialistai (socialinė darbuotoja dirbanti instituciniuose vaikų globos namuose, socialinė darbuotoja dirbanti socialinės paramos skyriuje, socialinė darbuotoja dirbanti su rizikos šeimomis).

Esminės sąvokos

Deinstitucionalizacija – tai į šeimos aplinką orientuoti grupinio gyvenimo namai, kuriuose yra nedidelis skaičius vaikų, yra teikiamos reikalingos paslaugos ir ugdomas vaikų savarankiškumas (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija).

Institucionalizacija – institucinės struktūros steigimas (Dunajevs, 2011).

Vaiko globa (rūpyba) institucijoje – vaikas, kuris yra likęs be tėvų globos, yra apgyvendinamas vaikų globos institucijoje, nesant galimybei jo globoti šeimoje arba šeimynoje (LR Civilinis kodeksas, *Valstybės žinios*. 2001. Nr. 74-2262).

Bakalauro darbo struktūra. Ši bakalauro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 5 lentelės, 3 paveikslai. Prieduose pateikiama pusiau struktūruoto interviu klausimai, operacionalizacijos schema. Darbo apimtis – 42 puslapiai.

I skyrius. **INSTITUCINĖS VAIKŲ GLOBOS PERTVARKOS YPATUMAI LIETUVOJE IR
LATVIJOJE: SUBJEKTYVŪS SPECIALISTŲ PATIRČIŲ TEORINIAI
ASPEKTAI**

1.1. Deinstitutionalizacijos samprata

Deinstitutionalizacija – politinė valia grindžiamas procesas, šalyse kurti alternatyvias globos sistemas vaikų institucinei globai, kurių pagrindinis tikslas: mažinti priklausomybę nuo vaikų institucinės globos ir užkirsti kelią vaikų atsiskyrimui nuo tėvų, teikiant tinkamą paramą šeimoms ir bendruomenėms (Hope and Homes for Children, 2014).

„Eurochild“ (2012) išleido darbo ataskaitą, kurioje deinstitutionalizaciją įvardijo kaip vaikų alternatyvios globos kokybę Europoje“.

Dunajevs (2012) pateikia kitų autorių deinstitutionalizacijos apibrėžimus. Bachbrach deinstitutionalizaciją įvardijo kaip procesą, kurio metu didelės įstaigos keičiamos į mažesnes įstaigas, kurios teikia bendruomenines paslaugas. Tyrėja pateikia šio proceso etapus: 1. Klientų išleidimas iš didelių įstaigų. 2. Klientų siuntimas į alternatyvias įstaigas, kurios teikia bendruomenines paslaugas. 3. Bendruomeninių paslaugų plėtojimas.

Johnson (2001) deinstitutionalizacijos procesą įvardija kaip priemones, kuriomis vaikai gali užtikrinti savo teises. Šios sampratos atstovas teigia, kad instituciniai vaikų globos namai pažeidžia vaiko individualumą ir autonomiškumą.

Ivanova ir Bogdanov (2012) tyrė vaikų globos sistemos pertvarką Bulgarijoje. Tyrime įvardijo, kad deinstitutionalizacija yra politinis procesas, reformuojantis visą globos sistemą. Pertvarkos procese reikia mažinti institucinės globos priklausomybę, didinant bendruomenines paslaugas šeimai, kartu apsaugant vaikus, kad jie nebūtų atskirti nuo šeimos.

Šumskienė, Pūras, Adomaitytė-Subačienė (2013) pateikė deinstitutionalizacijos apibrėžimą kaip vaikų perkėlimą iš institucinių globos namų į bendruomeninius namus, kuriuose vaikai yra prižiūrimi ir glojami bendruomenėje. Pertvarkos procesas keičia tradicinę institucinę globą, suteikiant pertvarkos dalyviams savarankiškumo.

Latvijoje deinstitutionalizaciją yra įvardijama, kaip paslaugų sistemos sukūrimas, teikiant reikiamą pagalbą asmenims, kurie turi ribotą sugebėjimą rūpintis savimi, suteikiant sąlygas gyventi namuose arba šeimos aplinkoje, įtraukiant prevencines priemones. Deinstitutionalizacija privalo užkirsti kelią asmenims, kurie gyvena institucinėje vaikų globos įstaigoje arba socialinės reabilitacijos įstaigoje (institucijoje). Nes tokie asmenys reikalingą pagalbą turi gauti bendruomeniniuose namuose.²

² On Social Services and Social Assistance [Nuoroda: <https://www.e-tar.lt/portal>]

Lietuvos teisės aktuose deinstitutionalizacijos sąvoką pirmą kartą paminėta socialinių paslaugų kataloge³ 2000 metais. 3 punkte socialinių paslaugų teikimo principuose deinstitutionalizacija apibrėžiama kaip: „Stacionarių globos įstaigų laipsniškas restruktūrizavimas ir institucinei globai alternatyvių socialinių programų rengimas ir įgyvendinimas bendruomenėje“.

Pradedant vykdyti institucinę vaikų globos pertvarką buvo pateiktos deinstitutionalizacijos strateginės gairės.⁴ Jos buvo patvirtintos 2012 metais SADM ministro D. Jankausko. Strateginėse gairėse buvo įvardijamas deinstitutionalizacijos tikslas: „Iki 2030 m. suformuoti nuoseklią, koordinuotą pagalbos ir paslaugų sistemą, kuri sudarytų galimybes kiekvienam neįgaliam vaikui ir likusiam be tėvų globos vaikui gauti individualias paslaugas, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko poreikius. Taip pat gauti reikiamą pagalbą, įsitraukti į bendruomenės gyvenimą, nepatiriant socialinės atskirties dalyvauti jame, o kiekvienam neįgaliam vaikui, likusiam be tėvų globos, augti saugioje ir jo raidai palankioje aplinkoje. Vaikas gali augti biologinėje šeimoje, o jos nesant – globėjų šeimoje, ypatingais atvejais sudarant sąlygas, kiek įmanoma artimesnes šeimos sąlygoms“. Taip pat kartu buvo pateiktas ir įgyvendinimo planas: „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas“.

Latvijos teisės aktuose yra įvardijama, jog deinstitutionalizacija turi būti įgyvendinta, atsižvelgiant į pagrindinius Latvijos įstatymus, kuriuose yra nuostatai dėl socialinių paslaugų teikimo ir investicijų iš ES lėšų 2007-2013 m.⁵

Deinstitutionalizacija (DI) privalo užkirsti kelią situacijai, kada žmogus būtų priverstas kraustyti gyventi ilgalaikėje socialinėje priežiūroje ir socialinės rehabilitacijos institucijoje (toliau-institucijoje) todėl, jis arba ji, neturi tinkamos priežiūros gyvenamojoje vietoje arba prieigos prie visuomeninių paslaugų. DI turi būti įgyvendinta, nes nepaisant Latvijos įstatymų ir kitų teisės aktų dėl socialinių paslaugų teikimo⁶, privalomų tarptautinių dokumentų⁷ ir ES fondų investicijų 2007-2013 m. planavimo laikotarpiu, socialinės rūpybos paslaugų teikimo institucijose, tokioms tikslinėms grupėms kaip vaiko priežiūra ir suaugusieji su psichiniais sutrikimais, dominuoja šeimos priežiūros paslaugos ar bendruomenės teikiamoms paslaugos.

Latvija atsižvelgdama į Europos Sąjungos bendruomeninių socialinių paslaugų įgyvendinimo tendencijas, pradėjo deinstitutionalizacijos procesą. Latvijoje deinstitutionalizacija

³ Socialinių paslaugų katalogas (2000). [Nuoroda: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.BC29005549B3>]

⁴ Dėl neįgalų vaikų, likusių be tėvų globos vaikų, suaugusių neįgalų asmenų socialinės globos namų deinstitutionalizacijos strateginių gairių patvirtinimo (2012). [Nuoroda: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.529536C2C2A8>]

⁵ Action plan for Implementation of Deinstitutionalization 2015-2020 [Nuoroda: http://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/Implementation_of_Deinstitutionalisation_2015-2020.pdf]

⁶ The legislation of the republic of Latvia [Nuoroda: <http://likumi.lv/doc.php?id=68488>]

⁷ UN Convention on the Rights of the Child and UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities [Nuoroda: <http://likumi.lv/doc.php?id=205328>]

(DI) reiškia perėjimą nuo institucinių prie bendruomenėje teikiamų paslaugų. DI veiksmų plano ES lėšos skirtos 2015-2020 metais. Deinstitutionalizacijos įgyvendinimas Latvijoje prasidėjo per seminarus, konferencijas, susitikimus, kuriuose dalyvavo socialinių paslaugų centrai ir NVO atstovai. Latvijos pertvarkos veiksmų plane yra įvardijama, kad deinstitutionalizacijos procesas apima: 1) kokybiškas paslaugas bendruomenėje, pritaikytas prie individualių vaiko poreikių, užkertant sąlygas vaikui gyventi vaikų globos institucijoje; 2) numatoma uždaryti įstaigas, kuriuose vaikai gyvena atskirai nuo bendruomenės; 3) galimybe naudotis įvairiomis paslaugomis, tokiomis kaip švietimas ir mokymas, užimtumas, sveikatos priežiūra ir transportas. Veiksmų plane buvo įvardijami deinstitutionalizacijos Latvijoje tikslai: 1) užtikrinti efektyvų deinstitutionalizacijos valdymą, įvertinant deinstitutionalizacijos rezultatus; 2) užtikrinti, kad planuoti regionai ir savivaldybės, atsižvelgtų į tai kas nustatyta veiksmų plane: gerinti kokybiškų socialinių paslaugų prieinamumą kaip alternatyvą institucinei globai bei plėtoti vaikų priežiūros paslaugas šeimos aplinkoje.⁸

Pertvarkos procesas yra svarbus, nes parama ir pagalba šeimai ir vaikui leidžia įgyvendinti Jungtinių Tautų (JT) vaiko teisių konvenciją ir Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvenciją. Šios konvencijos pabrėžia būtinybę investuoti į paramą šeimai bei bendruomenines paslaugas. Konvencijose institucinė vaikų globa yra įvardijama kaip krašutinė priemonė. Lietuva šias tarptautines konvencijas ratifikavo 1995 m. ir įsipareigojo skatinti ir saugoti vaiko teises (Zbarauskaitė, 2009).

„Žiburio“ labdaros ir paramos fondas (2016) išleido dokumentą, kuriame įvardijo svarbiausias vaiko globos sistemos pertvarką apibūdinančias nuostatas. Dokumente deinstitutionalizaciją įvardijo kaip paslaugų, paramos ir pagalbos šeimoms pokyčius. Pertvarka leidžia mažinti priklausomybę nuo institucijų, nes mažėja poreikis išimti vaikus iš šeimos. Pasak „Žiburio“ labdaros ir paramos fondo (2016): „Atsižvelgiant į tai, kad pirmiausia turi būti investuojama į pagalbą vaikui ir šeimai, vaikui augant biologinėje šeimoje, deinstitutionalizacijos procese, globos institucijų uždarymas yra galutinis, o ne pirminis pertvarkos taškas“.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje, pradėdant vykdyti institucinę vaikų globos pertvarką, 2014-2020 metais buvo pateiktos deinstitutionalizacijos strateginės gairės ir veiksmų planas, kuriame nurodytas pagrindinis tikslas: suteikti koordinuotą pagalbą, kuri sudarytų kiekvienam likusiam be tėvų globos vaikui, įsitraukti į bendruomenės gyvenimą. Latvija atsižvelgdama į Europos Sąjungos bendruomeninių socialinių paslaugų įgyvendinimo tendencijas, 2015-2020 metais pradėjo deinstitutionalizacijos procesą. Institucinės vaikų globos pertvarkos procesas tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje yra nuoseklus ir susijęs ne tik su vaikų priklausomybės

⁸ Action plan for Implementation of Deinstitutionalization 2015-2020 [Nuoroda: http://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/Implementation_of_Deinstitutionalisation_2015-2020.pdf]

mažinimu nuo institucinės vaikų globos, bet ir vaiko globos skatinimas šeimoje arba bendruomeniniuose namuose, plėtojant kokybiškas paslaugas bei prevencinį darbą su šeima.

1.2. Deinstitutionalizacijos komponentai

1 pav. Deinstitutionalizacijos komponentai (pagal „Žiburio“ labdaros ir paramos fondą 2016)

Pateiktas paveikslėlis leidžia daryti prielaidą, kad deinstitutionalizacija susideda iš tam tikrų komponentų (žr. 1 pav.)

Vienas iš deinstitutionalizacijos komponentų yra investicijų į šeimas ir vaikus didinimas. Pertvarkos procese yra įvertinamos investicijos į vaiką ir šeimą. Vertinamas investicijų poveikis, nauda bei pokytis, vaiko ir šeimos gyvenime („Žiburio“ labdaros ir paramos fondas, 2016).

Kitas komponentas yra paslaugų plėtra. Labai svarbu, kad pagalba ir parama vaikui bei šeimai, kurie patiria krizę, būtų lengvai prieinama. Į šį komponentą įeina paslaugų kokybės gerinimas ir naujų paslaugų kūrimas („Žiburio“ labdaros ir paramos fondas, 2016).

Sekantis komponentas įvardijamas kaip esamų ir naujų resursų pritaikymas. Pertvarkos procese būtina kurti naujas arba stiprinti esamas paslaugas. Šiame procese savivaldybės turi išsamiai įvertinti situaciją apie teikiamas paslaugas ir surinktos informacijos pagrindu stiprinti paslaugų sistemą. Tiek šeimos, tiek vaikai turi dalyvauti vertinant įvairias paslaugas ir jų kokybę („Žiburio“ labdaros ir paramos fondas, 2016).

Ketvirtas komponentas yra alternatyvių globos aplinkų kūrimas. Institucinės vaikų globos pertvarkos procese yra sudaromos tinkamos sąlygos: globai ne giminaičių šeimose; palydimajai globai; įvairių formų profesionaliai globai. Įvaikintojai ir globėjai, gauna nuolatinę pagalbą bei paslaugas: socialines, atokvėpio ir kitas paslaugas. Taip pat gauna nuolatinę psichologinę pagalbą („Žiburio“ labdaros ir paramos fondas, 2016).

Sekantis komponentas tai darbas su bendruomene ir jos jautrinimas. Dažnai pagalba šeimai ir vaikui būna nesėkminga dėl bendruomenės neigiamų nuostatų ir išankstinių stereotipų. Kuo daugiau bendruomenėje būna diskriminacijos ir atstūmimo, tuo labiau mažėja teikiamos pagalbos poveikis. Ypač dažnai šeimos, kurios susiduria su rizikingomis arba krizinėmis situacijomis, nesikreipia pagalbos, nes išgyvena baimės jausmą dėl neigiamo požiūrio iš kitų bendruomenės narių. Paslaugų kokybės ir plėtros didinimo sėkmei ypač reikšmingą įtaką daro bendruomenė, kuri yra įtraukiama į socialinių problemų sprendimą. Taip pat svarbu, kiek yra investuojama į bendruomenės stereotipinių ir diskriminacinių nuostatų keitimą. Bendruomenės nariai, kuriems reikia keisti gyvenimo būdą ir nepriimtina elgesį, turi turėti tokią bendruomenę, kuri padėtų stiprinti motyvaciją keistis („Žiburio“ labdaros ir paramos fondas, 2016).

Vienas iš svarbiausių efektyvių paslaugų komponentų yra investicijos į specialistus. Būtent specialistai teikia paslaugas šeimai ir vaikui. Norint, kad specialistai tinkamai atliktų savo darbą, reikia juos tinkamai aprūpinti visomis priemonėmis, kurios yra būtinos paslaugai suteikti. Specialistai turi turėti galimybę nuolat atnaujinti žinias ir stiprinti kompetencijas. Labai svarbu užtikrinti tinkamas sąlygas specialistų psichologinei būsenai. Tai galima užtikrinti specialistams teikiant supervizijas ir nuolatinės konsultacijas dėl įvairių įvykių darbe („Žiburio“ labdaros ir paramos fondas, 2016).

Projekto tikslinių grupių žinių ir įgūdžių deinstitucionalizacijos srityje poreikių ataskaitoje (2016) yra išskiriami kitokie deinstitucionalizacijos komponentai. Vienas iš jų: „Institucijų perstruktūrizavimas ir persiorientavimas“. Analizuojant šio deinstitucionalizacijos komponento reikšmę tiek sutrikusio vystymosi kūdikių globos namams, tiek instituciniams vaikų globos namams turi būti pritaikytos patalpos, naujoms paslaugoms teikti. Šiuo atveju labai svarbus yra darbuotojų persikvalifikavimas. Kitas komponentas: „Atvejo vadyba“. Galime teigti, jog teikiamos paslaugos turi būti kuo arčiau šeimos, remiantis jų individualiais poreikiais. Poreikiai turi būti įvertinti, sudarant nuoseklų bei aiškų pagalbos planą. Šiuo atveju svarbų vaidmenį atlieka atvejo vadybininkai.

Latvijoje taip pat išskiriami deinstitucionalizacijos komponentai:⁹

- Individualus vaiko poreikių įvertinimas, įskaitant vaiko socialinio funkcionavimo galimybes.
- Kiekvienam vaikui teikiamos naujos paslaugos, remiantis individualiu paramos planu, kurį sukūrė specialistų komanda, bendradarbiaujant su vaiku ir jo šeimos nariais ir (arba) globėju.
- Vaikas yra susijęs su sprendimų priėmimu.

⁹ Action plan for Implementation of Deinstitucionalization 2015-2020 [Nuoroda: http://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/Implementation_of_Deinstitutionalisation_2015-2020.pdf]

- Deinstitutionalizacijos procese, prioritetas yra ryšių ir emocinės sąsajos su šeimos nariais išsaugojimas.
- Uždarant vaikų institucinius globos namus, reikia vaikams teikti bendruomenines paslaugas, o ne perkelti juos iš vienos institucijos į kitą.
- Parama šeimai, šeimos aplinkai ir šeimos savarankiškam gyvenimui.
- Vaiko globos institucijų darbuotojai yra įtraukiami į deinstitutionalizacijos procesą ir apmokomi naujų darbo metodų.
- Užkirsti kelią naujų klientų įsikūrimui vaikų globos įstaigoje, tobulinant prevencinį darbą ir reikiamas paslaugas savivaldybėje.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje ir Latvijoje deinstitutionalizacijos komponentai yra panašūs. Norint, jog deinstitutionalizacija tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje vyktų sklandžiai turi būti užtikrinti visi deinstitutionalizacijos komponentai, tokie kaip investicijos į šeimas ir vaikus, paslaugų plėtra, resursų pritaikymas, investicijos į darbuotojus ir visuomenės nuostatų keitimas. Visų šių komponentų nuoseklus laikymasis padės vaikams sumažinti priklausomybę nuo institucinės vaikų globos.

1.3. Deinstitutionalizacijos proceso iššūkiai

Lietuvos vaikų globos sistemoje, vis dar daug vaikų globos institucijų, kuriuose permainos vyksta lėta eiga. Deinstitutionalizacijos procesas susiduria su organizacinių ir administracinių procedūrų sunkumais. Taip pat visuomenės požiūris ir mąstymo savitumai neleidžia sparčiau vyksti deinstitutionalizacijos procesui (NVO vaikams konfederacija, Žiburio Fondas, Visuomenės raidos ir vystymosi institutas, 2016).

Svarbu paminėti, kad Lietuvos visuomenės nuostatos institucinės vaikų globos atžvilgiu beveik nesikeitė. 54 proc. respondentų (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2016) pasitiki instituciniais vaikų globos namais ir mano, kad jie užtikrina globotinių saugumą bei suteikia visapusišką ir etišką pagalbą. Tik 15 proc. respondentų mano, kad institucinė vaikų globa globotiniams daro žalą ir neleidžia tinkamai socializuotis visuomenėje.

NVO vaikams konfederacija, Žiburio Fondas, Visuomenės raidos ir vystymosi institutas (2016) atliko apklausą apie sunkumus, su kuriais susiduria savivaldybės, įgyvendindamos ar besiruošdamos įgyvendinti deinstitutionalizacijos procesą. Apklausoje išryškėjo, kad savivaldybės patiria *deinstitutionalizacijos proceso planavimo problemas*. Specialistai susiduria su nežinomybe, kokiais etapais, būdais ir per kokį laiką bus įgyvendintas deinstitutionalizacijos procesas savivaldybėse. Sekantis išryškėjęs iššūkis, *bendradarbiavimo stoka*. Trūksta bendradarbiavimo tarp įvairių institucijų: NVO sektoriaus, tarp nacionalinio ir vietos lygmens.

Apklausa taip pat atskleidė, kad trūksta bendruomenės narių motyvacijos globoti vaikus bei teikti kokybiškas paslaugas.

Gvaldaitė, Šimkonytė (2016) taip pat atliko tyrimą „Vaikų globos namų deinstitutionalizacija Lietuvoje: ar „vežimas“ judės į priekį“. Tyrime išaiškėjo, kad vaikų globos namų personalas stokoja diskusijų ir informacijos su išorės ekspertais ir kitomis atsakingomis institucijomis. Taip pat darbuotojai susiduria su nežinomybe, kuri skatina baimę ir nerimą dėl darbo vietų. Tačiau tyrime dalyvavę darbuotojai įvardijo, kad tinkama informacijos sklaida, intensyvus specialistų paruošimas ir perkvalifikavimas, gali lemti sėkmingą pertvarkos eigą.

Anot Stražinskaitės ir Kvieskienės (2015): „Nepaisant pozityvių nuostatų pastebima, kad valstybių ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms trūksta žinių, įgūdžių ir kompetencijų bei tinkamo deinstitutionalizacijos proceso supratimo, todėl kyla grėsmė, kad deinstitutionalizacija šalyje taps viso labo perėjimu nuo didesnių prie mažesnių institucijų, nesukuriant tikro pokyčio vaikams ir šeimoms. Tą įrodo ir pirmieji bandymai mažinti vaikų skaičių institucijose“.

Genienė, Šumskienė (2015) atliko tyrimą: „Institucinis pasipriešinimas perėjimui nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų“. Tyrimo metu apklausti nevyriausybinė organizacijų atstovai. Iš specialistų atsakymų buvo suformuluotos išvados, kad vykstant pertvarkos procesui iš institucinių vaikų globos namų darbuotojų yra sulaukiamas pasipriešinimas.

2007 metais buvo atliktas DECLOC tyrimas (deinstitutionalisation and Community Living – Outcomes and Costs). Tyrimo metu buvo analizuojamos 28 Europos Sąjungos šalys bei geriausiai įvertinta perėjimo nuo institucinės vaikų globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų patirtis. Tyrimo metu buvo pateiktos išvados, kuriomis remiantis deinstitutionalizacijos procesas gali vykti sėkmingai. Viena iš pateiktų išvadų yra tokia: perėjimas nuo institucinės vaikų globos turi būti vykdomas kartu su vaikų institucijų uždarymu. Išvadose teigiama, kad labai svarbu nebeinvestuoti į esamas institucines globos įstaigas. Kita pateikta išvada, kad pertvarkos procesas vyktų sėkmingai jį turi stebėti kokybės kontrolė.

Apibendrinant galima teigti, kad institucinės vaikų globos pertvarkos procesas susiduria su įvairiais iššūkiais tokiais kaip, organizacinių ir administracinių procedūrų sunkumai. Tai siejasi su institucinės vaikų globos pertvarkos planavimo problemomis. Specialistai susiduria su nežinomybe, per kokį laiką tarpą bus įgyvendintas deinstitutionalizacijos procesas savivaldybėse. Tai galima interpretuoti, kad savivaldybėms ir kitoms institucijoms trūksta žinių bei kompetencijų sėkmingai institucinės vaikų globos pertvarkai.

1.4. Vaiko globos deinstitutionalizacija

Lietuvoje jau nuo senų laikų buvo kuriamos įvairios religinės labdaros organizacijos, kurios steigdavo kūdikių namus, institucines vaikų globos prieglaudas. Lietuvai praradus nepriklausomybę ir valstybingumą (1940 m.), visų labdaros organizacijų veiklą nutraukus, o buvusias vaikų prieglaudas suvalstybinus ir daugelį jų perorganizavus į vaikų namus, sparčiai pradėjo plėstis vaikų namų tinklas (Karvelis, 2009). XX a. 6-ajame dešimtmetyje didžioji vaikų namų dalis buvo reorganizuota į internatines mokyklas, o dar vėliau kai kurie internatai į pensionus.

Antrojo pasaulinio karo ir pokario metais vaikų namuose gyveno tūkstančiai auklėtinių. Tuo metu dauguma vaikų namų auklėtinių buvo žuvusių karo metu tėvų, tremtinių ar socialiai remtinių šeimų vaikai (Bagdonas, 2001).

Vaikų institucinė globa pradėjo irti po antrojo pasaulinio karo. „Antrasis pasaulinis karas iš esmės sukrėtė Vakarų visuomenę ir naikino iki karo egzistavusią institucinę struktūrą“ (Dunajevs, 2009). Vaikų globos namų mažėjimą skatino šalių ekonominis augimas bei įvairių šalių noras teikti socialines paslaugas.

Aštuntajame dešimtmetyje daugelyje šalių vyko deinstitutionalizacijos procesas, kurio tikslas buvo suteikti socialines paslaugas (pirmiausia tai psichikos negalių turintiems žmonėms). Taip pat vaikų globos deinstitutionalizacija Lietuvoje buvo pastebima Vyriausybės 2001-2004 metų programos įgyvendinimo priemonėse, kuriuose buvo numatyta teikti prioritetą vaiko globai šeimoje¹⁰. Programos įgyvendinimo priemonėse buvo numatyta skatinti vaiko globą šeimoje, taip pat tobulinti paramos sistemą našlaičiams, vykdamas vaiko globos sistemos reformą.

Naujausiame dokumente yra skatinama vaiko globos sistemos pertvarka (2012 m. SADM patvirtintos Neįgalių vaikų, likusių be tėvų globos vaikų, suaugusių neįgalių asmenų socialinės globos namų deinstitutionalizacijos strateginės gairės ir Vaiko gerovės 2013–2018 metų programa ir jos įgyvendinimo planas bei ministro įsakymas „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas“). Šiame veiksmų plane yra kalbama apie kompleksiskai teikiamų paslaugų bendruomenėje reikmę. Rekomendacinio pobūdžio veiksmų plane yra nagrinėjamos socialinės paslaugos šeimoms, alternatyvios globos formos, daug dėmesio yra skiriama paslaugoms, kurios stiprintų vaiko globą šeimoje arba šeimynoje. Veiksmų plane numatyti tikslai padėsiantys nustatyti proceso įgyvendinimo laipsnį. Pagrindinis veiksmų plano tikslas: „Užtikrinti darnią aplinką ir sąlygas kiekvienam vaikui, augti savo šeimoje, o likusiems be

¹⁰ Vyriausybės 2004 m. spalio 13 d. nutarimu Nr. 1279 patvirtinta Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005–2008 m. programa.

tėvų globos vaikams augti globėjų, įtėvių šeimoje ar šeimynoje ir gauti pagalbą bendruomenėje. Sekantis tikslas: skatinti visuomenės vertybinių nuostatų kaitą, formuojant teigiamą visuomenės požiūrį į sistemos pertvarką užtikrinant vykdomų procesų viešumą“.

Tuo remiantis, norima įdiegti profesionalių globėjų sistemą (Gvaldaitė, Šimkonytė, 2016). Pagrindiniai deinstitutionalizacijos vaikams principai Latvijoje yra:¹¹

- Visas deinstitutionalizacijos veiksmų planas vykdomas atsižvelgiant į vaiko interesus pagal JT vaiko teisių konvenciją ir JT Neįgaliųjų teisių konvencija ir jos prioritetiniais nuostatais, tokiais kaip įskaitant tėvus, suinteresuotus globėjus, potencialius globėjus, įtėvius arba institucijos darbuotojus.

- Šeima yra geriausia vaiko vystymosi aplinka. Visi specialistai turi turėti vieningą nuomonę, apie neigiamą institucinės vaikų globos poveikį vaikui. Specialistai turi suprasti kaip svarbu, kad vaikas augtų šeimoje ir šeimos aplinkoje.

- Vaikų socialinis įtraukimas yra labai svarbus ir turi būti skatinama suteikiant vaikams galimybę dalyvauti deinstitutionalizacijos procese.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko globos sistema Lietuvoje vystėsi pamažu. Iš pradžių kūrėsi religinės labdaros ir pasaulietinės organizacijos. Vis tik, kai Lietuva prarado nepriklausomybę, vaikų namų tinklas pradėjo sparčiai plėstis. Tuo laikotarpiu, tai buvo išsigelbėjimas vaikams, kurių tėvai žuvo karo metu. Tačiau šalių ekonominis augimas ir noras teikti įvairias socialines paslaugas paskatino deinstitutionalizacijos procesą, kurio tikslas reformuoti vaiko globos sistemą. Naujausiame vaikų globos pertvarkos veiksmų plane yra nagrinėjamos socialinės paslaugos vaikams, šeimoms ir kuriamos alternatyvios globos formos. Tuo remiantis norima įdiegti profesionalių globėjų sistemą. Latvijoje vaikų globos pertvarkos veiksmų plane yra įvardinti pagrindiniai principai vaikams, kuriuose teigiama, jog šeima yra geriausia vaiko vystymosi aplinka, o vaikų socialinė įtrauktis, turi būti skatinama suteikiant vaikams galimybę dalyvauti deinstitutionalizacijos procese.

1.5. Vaiko globos politika

1.5.1. Vaiko globos reglamentavimas

Nemažai teisinių įstatymų yra priimta prasidėjus deinstitutionalizacijos procesui, tačiau Lietuvoje vis dar svarbiausi išlieka, kurie yra sukurti nuo pat pradžių ir yra pamatiniai reglamentuojant vaiko globą (Kvieskienė, 2005).

¹¹ Action plan for Implementation of Deinstitutionalization 2015-2020 [Nuoroda: http://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/Implementation_of_Deinstitutionalisation_2015-2020.pdf]

Lietuvoje vaiko globos politika vystėsi labai lėtai. Jau praeityje lietuviai našlaičius vadindavo „pavainikiais“ ir panašiai. Tai galėjo suformuoti šių dienų ganėtinai neigiamą požiūrį į tėvų globos netekusius vaikus. Pasak Marcinkevičienės (1999) moterys, kurios būdavo ištekėjusios, bet turėdavo nesantuokinius vaikus, juos palikdavo gatvėse arba atiduodavo svetimiems žmonėms.

Vaiko globos politika pradėjo kurtis nuo 1989 m. Per nepriklausomos Lietuvos dešimtmetį buvo sukurtos įvairaus lygio strategijos ir įgyvendinimo planai. Į veiklas įsitraukė NVO, mokyklose buvo įsteigti socialinių darbuotojų etatai (Kvieskienė, 2005).

Pagrindiniai vaiko globą, gerovę ir priežiūrą užtikrinantys įstatymai yra Civilinis kodeksas (2000), Šeimynų įstatymas (2010), Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992), Socialinių paslaugų įstatymas (2006).

Lietuvoje vaiko globos sampratą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (CK). Šio įstatymo pagrindinis tikslas yra užtikrinti vaiko priežiūrą bei auklėjimą, kuriame jis galėtų saugiai augti ir vystytis. 1995 metais seimas ratifikavo Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją. Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija (2003) pabrėžia, jog vaikas turi teisę į apsaugą, dalyvavimą bei visapusišką aprūpinimą ginant vaiko teises.

Civilinis kodeksas¹² taip pat numato vaiko globos formas: nuolatinę ir laikinąją. Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtinti vaiko laikinosios globos nuostatai. Laikinoji globa¹³ – grąžina vaiką į šeimą. Laikinoji globa baigiasi tuomet, kai vaikui yra nustatoma nuolatinė globa arba vaikas yra įvaikinamas. Nuolatinė globa yra skiriama vaikams, kurie lieka be tėvų globos, taip pat negali grįžti į šeimą, todėl vaiko atstovavimas pavedamas kitai šeimai arba šeimynai. Vaiko nuolatinė globa pasibaigia tuomet, kai vaikas yra įvaikinamas arba grąžinamas į šeimą.

Remiantis naujuoju institucinės vaikų globos pertvarkos planu yra pakeisti Civilinio kodekso 3.249, 3.253, 3.261 straipsniai. Kartu su šiais pakeitimais įsigaliojo tokia nuostata, kad vaiko laikinoji globa negali trukti ilgiau nei 12 mėnesių, o vaikams iki trejų metų institucinė vaiko globa yra nustatoma tik išimtiniais atvejais.¹⁴

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos valstybė siekia užtikrinti vaikui, kuris yra netekęs tėvų globos, apsaugą. Lietuvoje yra įvairios vaiko globos formos tokios kaip laikinoji ir nuolatinė, o institucinė vaiko globa yra numatoma kaip kraštutinė priemonė. Tačiau nors ir teisės aktai apibrėžia ir įteisina vaikų globą, tačiau vis dar trūksta teisės aktų, kurie būtų susiję su institucinės

¹² Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas 3 knyga XVIII skyrius (Žin., 2000, Nr. 74-2262).

¹³ Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2002, Nr. 68 – 2798)

¹⁴ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie SADM, 2015 metų veiklos ataskaita [Nuoroda: http://vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/2015_ataskaita_galutine_2.pdf]

vaiko globos namų pertvarka. Trūksta teisinio apibrėžimo tiek profesionaliems globėjams, tiek alternatyvioms globos formoms.

1.5.2. Vaiko globos tendencijos Lietuvoje ir Latvijoje

Vaikų skaičius, kurie neteko globos yra labai svarbus kriterijus analizuojant vaiko teisių politikos bei deinstitutionalizacijos efektyvumą Lietuvoje (Vitkauskas, 2010). Vaiko globos tendencijos leidžia įvertinti vaiko teisių užtikrinimo politikos šalyje efektyvumą. Remiantis VTAT duomenimis, vaikai savo tėvų globos Lietuvoje netenka dėl įvairių priežasčių. Dažniausiai vaikai nuo savo tėvų atskiriami, nes vienas iš turimų tėvų nesirūpina savo vaiku, jo neprižiūri, arba netinkamai auklėja, o didžiausia problema yra tėvų girtavimas.

Remiantis Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, disfunkcinių šeimų ir vaikų augančių tokiose šeimose, kiekvienais metais mažėja. Iki 2015 metų, tam įtakos turėjo labiau išplėstas socialinių darbuotojų tinklas savivaldybėse bei šeimų emigracija iš Lietuvos. Lyginant 2016 metus, tėvų globos neteko 2,2 tūkst. vaikų, t.y. 19 proc. daugiau nei 2015 metais (2 pav.). Remiantis Statistikos departamento padarytomis išvadomis, 42,8 proc. šių vaikų perduoti šeimų globai, o likę vaikai, apgyvendinti instituciniuose vaikų globos namuose arba šeimynose.

	Per metus tėvų globos netekę vaikai asmenys ^{1,2}				
	2012	2013	2014	2015	2016
Per metus tėvų globos netekę vaikai, iš viso	2 055	2 112	1 871	1 837	2 184
Tėvai nesirūpino, nesidomėjo vaiku, jo neprižiūrėjo, netinkamai auklėjo, naudojo smurtą prieš vaiką	1 476	1 522	1 309	1 288	...
Tėvų valdžios apribojimas	33	45	40	29	...
Vaikai tapo našlaičiais	113	114	111	127	...

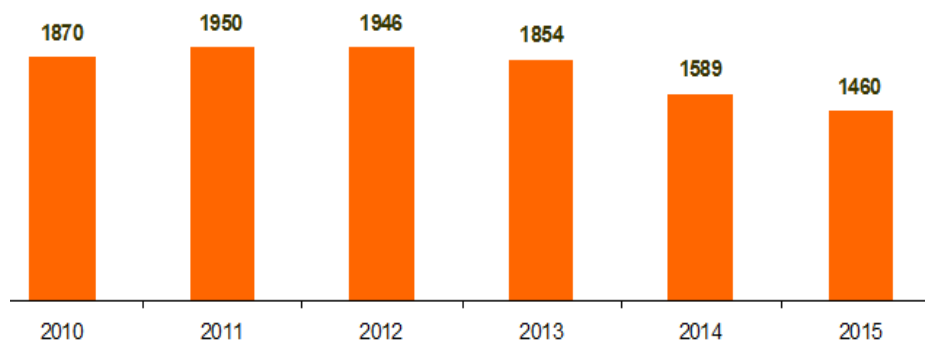
2 pav. Lietuvoje per metus tėvų netekę vaikai 2012-2016 m. (pagal Lietuvos Statistikos departamentą)

Remiantis Lietuvos Statistikos departamentu, bendradarbiaujant su socialiniais partneriais Lietuvoje, vykdančiais globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymus, 2014 metais buvo parengta 30 įtėvių ir 15 globėjų (rūpintojų) šeimų. 2015 metais įvadiniams mokymams nukreipti 18 globėjų ir 29 įtėvių šeimos.

Remiantis Latvijos Valstybinės vaiko teisių apsaugos inspekcijos duomenimis, 2015 metais 1460 vaikai, kurie buvo vaiko globos institucijoje, iš jų 244 vaikai buvo 0-3 metų amžiaus.

(128 bērniukai ir 116 mergaitės), 616 vaikai buvo 4-12 metų amžiaus (365 bērniukai ir 251 mergaitės) ir 691 vaikai 13-17 metų amžiaus (369 bērniukai ir 322 merginos).¹⁵

Remiantis Latvijos Valstybinės vaiko teisių apsaugos inspekcijos duomenimis, vaikai savo tėvų globos Latvijoje netenka dėl smurto šeimoje ir netinkamo auklėjimo.¹⁶

3 pav. Latvijoje per metus tėvų netekę vaikai 2010-2015 m. (pagal Latvijos valstybinės vaiko teisių apsaugos inspekcijos duomenis)

Nepaisant to, 2015 m. Latvijoje buvo parengti 309 globėjai, kurie iš viso globoja 483 nepilnamečius vaikus ir 579 šeimos su kuriomis gyvena 1224 vaikai.¹⁷

Apibendrinant galima teigti, kad Latvijoje tėvų netekusių vaikų yra mažiau nei Lietuvoje. Lietuvoje vaikai nuo tėvų dažniausiai atskiriami dėl girtavimo, o Latvijoje – dėl smurto šeimoje arba netinkamo auklėjimo. Lyginant globėjų skaičių Lietuvoje 2014 metais parengta 30 įtėvių ir 15 globėjų. Latvijoje jų parengta ženkliai daugiau: 309 globėjai ir 579 šeimos.

1.6. Socialinio darbuotojo ir vaiko dalyvavimas deinstitutionalizacijos procese

Kadangi deinstitutionalizacija yra procesas, kuomet sprendžiasi vaikų likimas, socialiniam darbuotojui į šį procesą būtina įtraukti vaiką. JT Vaiko teisių konvencijos 12 str. nurodoma: „Vaikai turi teisę dalyvauti sprendimų, kurie yra tiesiogiai susiję su jų gyvenimu, priėmime; jų nuomonė turi būti išklaudyta ir į ją turi būti atsižvelgta“.

¹⁵ Statistical report of the State Inspectorate for Protection of Children's Rights on the work of Orphan's courts in 2014. [Nuoroda: <http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/statistika/?doc=3938&page=>]

¹⁶ Ten pat

¹⁷ SOS Children's Village Association "Study on Costs and Quality of Alternative Care of Children in Latvia", Riga, 2012, p.8 [Nuoroda: <http://www.sosbernuciemati.lv/lv/ko-mes-daram/informativie-materiali/?file=1215>]

Perkeliant vaikus iš globos institucijų į bendruomeninius namus, reikia sudaryti sąlygas vaikams išsakyti savo nuomonę ir pastebėjimus. Jei tokios sąlygos yra nesudaromos – darbuotojai pažeidžia vaiko teisę į proceso dalyvavimą.

Todėl svarbu vaiką įtraukti į deinstitucionalizacijos procesą. Tokiu būdu pradeda vykti socialinis veiksmas. M. Vėberio *socialinio veiksmo teorija* atspindi šią sąveiką tarp vaiko ir socialinio darbuotojo. M. Vėberis „socialinį veiksmą“ apibūdina kaip:

- *Tikslingai racionalų*, yra orientuotas į išorinio pasaulio daiktus ir žmonių elgesį. Taip pat yra naudojamas kaip priemonė logiškiems tikslams pasiekti. Pagrindinis veiksmų racionalumo kriterijus yra sėkmė.
- *Vertybiškai racionalų*, t.y. sąmoningai pripažįstantį vertybes (politines, etines, profesines ir kt.) nepriklausomai nuo sėkmės (pripažins tai kiti ar ne);
- *Efektų*, emocingą ir siejamą su jausmais ir išgyvenimais;
- *Tradicinį – įprastą ir priimtina visiems*.

Deinstitucionalizacijos procese yra galimi visi socialinio veiksmo principai, nes būtent socialinis darbuotojas veikia kartu su vaiku. Socialinis darbuotojas turi tinkamai paruošti vaiką gyvenimui naujoje šeimoje arba bendruomeniniuose namuose. Globos procesas vaikui ir yra kaip socialinis veiksmas, nes šiame procese vaiką lydi jo išgyvenimai bei jausmai.

Labai svarbus faktorius yra vaiko dalyvavimas globos procese. Vaikas turi lygiai tokias pačias teises kaip suaugusieji, todėl vaikas neturi paklusti suaugusiųjų (globėjų, kompetentingų institucijų) nuomonei.

Kai vaikui yra skiriama globa šeimoje, reikia įtraukti ir kitų specialybių atstovus (psichologus, socialinius pedagogus). Žinoma didžiausias vaidmuo atitenka socialiniam darbuotojui. Būtent jis turi vaiką parengti naujam gyvenimo etapui. Pagal vaiko dalyvavimo globos procese iki ir po globos šeimoje nustatymo (2006): „Šį procesą galima suskirstyti į penkis etapus“:

1. *Pokalbis su vaiku*

Su vaiku pirmiausiai reikia kalbėtis apie jo gyvenimo planus. Vaikui reikia paaiškinti, kiek laiko vaikas praleis globėjų šeimoje. Taip pat socialinis darbuotojas turi pasakyti vaikui, koks yra numatomas jo gyvenimo planas.

2. *Praeities pažinimas ir priėmimas*

Socialinis darbuotojas vaikui turi papasakoti jo gyvenimo istoriją, taip pat turi padėti įsivardinti skausmingus prisiminimus. Turi paaiškinti, kad vaiko neįmanoma grąžinti į šeimą, iš kurios vaikas yra kilęs. Taip pat vaikui reikia paaiškinti su juo susijusius administracinius, teisinius ir kitus sprendimus.

3. *Ateities atradimo pradžia*

Jei vaikas domisi nauja šeima, specialistai kurie dirba su vaiku, turi padėti jam išreikšti savo jausmus, emocijas, kurias jam sukelia naujas laikotarpis.

4. *Susilažinimas su nauja šeima.*

Kai specialistai vaikui parenka globėjų šeimą, yra būtina vaikui apibūdinti tiek globėjus, tiek gyvenamąją vietą. Padėti vaikui įsivaizduoti koks gyvenimas bus su jo naująja šeima, kokios galimybės ir kokie iššūkiai jo lauks ateityje.

5. *Parengimas išvykti*

Tai paskutinis etapas, kuris yra vaiko globos proceso baigiamoji dalis. Sėkmingam parengimui išvykti reikia vaiko ryšį pasistengti nutraukti su tais, kurie vaiku rūpinosi globos įstaigoje.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko dalyvavimas globos procese, priklauso nuo socialinio darbuotojo, kuris dirba su vaiku. Kadangi deinstitutionalizacija yra procesas, kuomet sprendžiasi vaiko likimas, labai svarbu, kad vaikas dalyvautų tame procese. Perkeliant vaikus iš institucinės vaiko globos namų, socialiniam darbuotojui reikia sudaryti sąlygas, kad vaikas galėtų išsakyti savo nuomonę. Socialinis darbuotojas turi vaiką parengti naujam etapui ir įvykdyti penkis etapus: pokalbį su vaiku, praeities pažinimą ir priėmimą, ateities atradimo pradžią, susipažinimą su nauja šeima ir parengimą išvykti.

2 skyrius. INSTITUCINĖS VAIKŲ GLOBOS PERTVARKOS YPATUMAI LIETUVOJE IR LATVIJOJE: SUBJEKTYVŪS SPECIALISTŲ PATIRČIŲ EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI

2.1. Tyrimo metodika

Luobikienė (2006) remdamasi Craswell'o (1998) kokybinio tyrimo apibrėžtimi, akcentuoja griežtų metodologinių tradicijų svarbą kokybiniuose tyrimuose, kuris leidžia tyrinėti socialines arba žmonių problemas. Tyrėjas turi galimybę analizuoti informacijos nešėjo žodžius ir atlieka tyrimą natūralioje aplinkoje.

Tidikio (2003) teigimu – pusiau struktūrizuoto interviu metu yra iš anksto numatomi būtini ir galimi klausimai. Ši interviu rūšis yra patogi tuo, kad griežtai neformalizuojamas pašnekesys ir su respondentu būna ganėtinai laisva atmosfera.

Interviu yra vienas iš efektyviausių tyrimo metodų. Interviu klausimai parenkami laisvai, tačiau jais tiriamieji skatinami atskleisti savo patirtį, emocijas ir jausmus (Kuznescovienė, 2007; Kardelis, 2002; Tidikis, 2003) akcentuoja, kad kokybiniuose tyrimuose, individas nagrinėjamas kaip unikali asmenybė, skirtingai suvokianti socialinę tikrovę, todėl suteikianti jam tam tikrą prasmę.

Kokybinis tyrimas atliktas naudojant pusiau struktūruotą interviu metodą. Kokybinis tyrimas pasirinktas norint ištirti ir išanalizuoti institucinės vaikų globos pertvarkos, subjektyvias specialistų patirtis Lietuvoje ir Latvijoje.

Taikant pusiau struktūruotą interviu, išsiaiškinama specialistų individuali nuomonė apie institucinės vaikų globos pertvarką.

Empirinio tyrimo organizavimas. Tyrimas buvo atliktas Lietuvoje Šiaulių ir Radviliškio mieste. 2017 metų lapkričio- gruodžio mėn. Latvijoje Rezeknės mieste. 2017 metų gruodžio mėn.

Tyrimui atlikti naudojamas:

- Teorinės analizės metodas, tyrimo objekto operacionalizacija (žr. 1 priedą).
- Remiantis operacionalizacija sudaryti pusiau struktūruoto interviu klausimai (žr. 2 priedą).
- Duomenys analizuoti, interpretuoti ir apdoroti taikant turinio (*content*) analizės metodą;
- Apklausa raštu (klausimai pateikti 2 priede).

Pusiau struktūruoto interviu klausimai, sudaryti remiantis tyrimo operacionalizaciją, kurią sudaro:

- Pirmame bloke pateikiami klausimai siekiant išsiaiškinti bendruomenines paslaugas vaikams. Jame pateikiami du klausimai siekiant išsiaiškinti, kaip turi atrodyti bendruomeniniai namai ir kaip deinstitutionalizacijos procese užtikrinti vaikų dalyvavimą.
- Antras blokas skirtas išsiaiškinti bendruomenines kompleksiskai teikiamas paslaugas šeimoms ir globėjams. Jame pateikti trys klausimai susiję paslaugų reikalingumu šeimoms ir vaikams, pozityvios tėvystės svarba deinstitutionalizacijos procese.
- Trečiame bloke pateikiami klausimai siekiant išsiaiškinti specialistų kompetencijų tobulinimą. Jame pateikiami trys klausimai susiję su specialistų žinių ir kompetencijų trūkumu, būdais kaip specialistai gali atnaujinti žinias.
- Ketvirtas blokas skirtas išsiaiškinti visuomenės vertybines nuostatas. Jame pateikiami du klausimai susiję su visuomenės požiūriu ir informavimu apie institucinės vaiko globos pertvarką.

2.2. Tyrimo dalyviai

Respondentai tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje buvo atrinkti naudojant netikimybinės imties atrankos metodus: patogiają ir tikslią atranką. Atrankos kriterijai:

- 1) socialiniai darbuotojai arba vaiko teisių specialistai turėjo būti susiję su institucinės vaikų globos pertvarkos procesu ir turėjo turėti ne mažiau kaip 5 metų darbo patirtį; 2) respondentai neturėtų būti iš vieno tipo įstaigos (siekiant įvairesnės nuomonės).

1 lentelė

Demografinės tiriamųjų charakteristikos Lietuvoje ir Latvijoje

Šalis	Lietuvoje	Latvijoje
Imties dydis	6	3
Pareigos ir amžius	Vyr. socialinė darbuotoja – 38 m. Institucinės vaikų globos vadovas – 50 m. Vaiko teisių specialistas – 44 m. Vaiko teisių specialistas – 55 m. Socialinės paramos skyriaus vedėjo pavaduotojas – 41 m. Šiaulių regiono pertvarkos procesų ekspertė – 38 m.	Rezeknės vaikų globos namų socialinė darbuotoja – 30 m. Rezeknės socialinės paramos centro socialinė darbuotoja – 31 m. Socialinė darbuotoja – 59 m.

2.3. Tyrimo rezultatai ir analizė

Pirmojo bloko diagnostinė sritis įvardijama kaip **bendruomeninės paslaugos vaikams**. Šiame bloke išskirti du pusiau struktūruoti interviu klausimai. Klausimu „*Kaip manote, kaip turi atrodyti bendruomeniniai namai?*“ siekiama atskleisti respondentų nuomonę apie tai, kaip specialistai įsivaizduoja vaikų bendruomeninius namus. Klausimu „*Kaip deinstitucionalizacijos procese užtikrinti vaikų dalyvavimą ir kodėl tai svarbu?*“ siekiama atskleisti ar specialistų nuomone, vaikai turi galimybę išsakyti savo pasiūlymus ir norus.

2 lentelė

BENDRUOMENINĖS PASLAUGOS VAIKAMS

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai	N	N
Vidiniai pertvarkos procesai	Į šeimos aplinką orientuoti bendruomeniniai namai	„Bendruomeninius namus įsivaizduoju kaip šeimos aplinką. (LV)“; „<..> šeimos aplinka“; „<..> mažoje šeimynoje“.	14	38
	Orientacija į vaikų savarankiškumo skatinimą	„Didelis dėmesys skiriamas vaikų socialiniams įgūdžiams“; „<..>bet tai nesudarys daug problemų, nes vaikai jau dabar stengiasi būti savarankiškais, gyventi po vieną ir atsakyti už savo turtą. (LV)“.	7	
	Gyvenamosios paskirties patalpos (poreikis/svarba)	„Bendruomeniniai vaikų globos namai turėtų būti butas daugiabučiame name“; „Mano nuomone, bendruomeniniai namai turėtų būti kaip bendrabutis (LV)“.	4	
	Ribotas globotinių skaičius	„Bendruomeniniuose globos namuose turi būti ne daugiau nei 8 vaikai“; „Bendruomeniniuose namuose gyvena mažesnė grupė vaikų“.	4	
	Vaikų įtraukimo/dalyvavimo pertvarkos procese iššūkiai	„Nelabai įsivaizduoju kaip pertvarkos procese užtikrinti vaikų dalyvavimą, nes pas mus vaikai nieko nenori“.	3	
	Orientacija į vaikų individualių poreikių tenkinimą	„Didelis dėmesys skiriamas vaikų socialiniams įgūdžiams <..>“.	2	
	Vaiko emocinės ir socialinės gerovės neužtikrinimas institucinių namų kontekste	„Instituciniuose vaikų globos namuose 18 metų mylime vaiką, o kai vaikas tampa pilnametis išmetame jį į gatvę“.	2	
	Minimalus darbuotojų skaičius (žmogiškųjų resursų stokos problema)	„Instituciniuose vaikų globos namuose yra socialinės darbuotojos, jų padėjėjos ir naktinės budėtojos, bendruomeniniuose namuose tiek pajėgų nebus“.	2	
Išoriniai pertvarkos procesai	Bendruomenių į(si)traukimo užtikrinimo iššūkiai ir svarba	„Užtikrinti vaikų dalyvavimą svarbu (LV)“; „Pačios bendruomenės turi norėti turėti bendruomeninius namus“.	6	
	Bendruomeninių namų išskaidymo skirtingose teritorijose poreikis	„Instituciniuose vaikų globos namuose yra socialinės darbuotojos, jų padėjėjos ir naktinės budėtojos, bendruomeniniuose namuose tiek pajėgų nebus“.	4	

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai	N	N
	Socioekonominiai ir teisinio reglamentavimo iššūkiai	„Visų pirma bendruomeniniai namai turi būti reglamentuoti įstatymo, o ne tik veiksmy plano“.	3	
	Būsto, paslaugų pirkimas NVO ir vietos savivaldos santykių kontekste	„Namus siūloma pirkti iš NVO“; „<..> o dabar situacija yra kitokia, perkami namai, kurie ir yra pertvarkos idėja“.	3	21
	Materialinių išteklių stoka	„Problema tame, kad bendruomenės neturi tiek lėšų“; „Ir ta pradžia pas mus Lietuvoje pastrigo, nes suprantama, kad tos bendruomenės neturi papildomų lėšų“.	3	
	Administracinio mechanizmo svarba	„Kita problema finansai, buhalterija, kažkas tu turi rūpintis“; „Vis dėlto administracinis mechanizmas yra labai svarbus“.	2	

Analizuojant šią temą išskirtos 2 pagrindinės kategorijos: *vidiniai ir išoriniai pertvarkos procesai*. Vidinius pertvarkos procesus sudaro 8 subkategorijos. Daugelis apklaustųjų, institucinės vaikų globos pertvarkos procesą įsivaizduoja kaip *į šeimos aplinką orientuotus bendruomeninius namus* ($N=14$). Anot, Browne (2009) gyvenant instituciniuose vaikų globos namuose, vaikams yra suteikiamas būstas ir priežiūra, tačiau instituciniai globos namai, nors ir turi pakankamai gerą materialinę bazę, nėra panašūs į šeimos aplinką. Todėl specialistų teigimu, bendruomeninių namų tikslas, kad vaikai gyventų ir mokytųsi gyventi taip kaip gyvenama šeimose. Šis tikslas yra vienas iš pamatinių, kalbant apie visapusišką vaiko gerovę (Gvaldaitė, Šimkonytė, 2016). Lietuvos specialistai akcentavo *vaikų savarankiškumo skatinimą* ($N=7$). Tyrime dalyvavę specialistai ypač dažnai minėjo, kad vaikų savarankiškumo skatinimas yra pamatinis tikslas, kalbant apie pertvarkos procesą. Latvijos socialinė darbuotoja teigia: „<..> bet tai nesudarys daug problemų, nes vaikai jau dabar stengiasi būti savarankiškais, gyventi po vieną ir atsakyti už savo turtą“. Taip pat ir deinstitucionalizacijos strateginėse gairėse įvardijama, kad institucinės vaikų globos pertvarkos proceso pagrindinis tikslas sumažinti institucinę globą, suteikiant asmenims savarankiškumo. Lyginant Latvijos ir Lietuvos specialistų atsakymus, galima daryti prielaidą, kad Latvijoje vaikų savarankiškumas yra skatinamas tiek instituciniuose vaikų globos namuose, tiek bendruomeniniuose, o Lietuvoje tai yra kaip siekiamybė, bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Tačiau specialistai taip pat akcentuoja, jog *sunku įtraukti vaikus, kad jie dalyvautų pertvarkos procese* ($N=7$). Specialistai nurodė, kelias priežastis, kodėl susiduriama su sunkumais. Viena iš jų: „Nelabai įsivaizduoju kaip pertvarkos procese užtikrinti vaikų dalyvavimą, nes pas mus vaikai nieko nenori“. Vaikų savarankiškumą ir įsitraukimą į pertvarkos procesą sunku ugdyti dėl pačių vaikų motyvacijos ir iniciatyvos veikti stokos. Specialistai patvirtino ir mokslinėje

literatūroje aptinkamą informaciją, kad instituciniuose vaikų globos namuose gyvenantys vaikai, elgiasi pagal griežtą sistemą, kurioje nėra vietos laisvam vaiko pasirinkimui, todėl jie susiduria su dideliais iššūkiais, kai juos norima įtraukti į institucinės vaikų globos pertvarkos procesą.

Kita išskirta kategorija yra *išoriniai pertvarkos procesai*. Išorinius pertvarkos procesus sudaro 6 subkategorijos. Lenkutytės (2016) tyrime „Vaikų globos namų deinstitutionalizacijos įgyvendinimas Lietuvoje: tarpinstitucinis bendradarbiavimas“ išvadose įvardinta, kad vienas iš svarbiausių deinstitutionalizacijos trukdžių yra institucinis pasipriešinimas deinstitutionalizacijos procesui. Taip pat specialistai labiausiai akcentavo, *bendruomenių į(si)traukimo užtikrinimo iššūkius ir svarbą (N=6)*. Sėkmingam perėjimui nuo institucinės vaikų globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų svarbu, kad „*pačios bendruomenės turi norėti turėti bendruomeninius namus*“. Kaip teigia Gvaldaitė, Šimkonytė (2016) didžiausia kliūtis vykdant pokyčius, yra pertvarkos dalyvių pasipriešinimas. Į deinstitutionalizacijos procesą turi įsitraukti ne tik įvairios valdžios institucijos, tačiau ir institucinių vaikų globos namų darbuotojai. Šiek tiek mažiau aktuali subkategorija yra *socioekonominiai ir teisinio reglamentavimo iššūkiai*. Specialistai teigia, kad trūksta teisiškai apibrėžtos metodikos: „*Visų pirma bendruomeniniai namai turi būti reglamentuoti įstatymo, o ne tik veiksmų plano*“. Specialistų nuomone, labai svarbu, kad tai nebūtų rekomendacinio pobūdžio gairės, o teisiškai reglamentuota metodika.

Atliekant tyrimą, buvo tikėtasi, kad specialistai, labiau akcentuos išorinius pertvarkos procesus, tokius kaip materialinių išteklių stoka, socioekonominius ir teisinio reglamentavimo iššūkius, tačiau institucinės vaikų globos pertvarkos specialistai, labiau akcentavo vidinius pertvarkos procesus, o ne išorinius. Nors ir yra jaučiamas didelis institucijų pasipriešinimas, vykdomam pertvarkos procesui, nes institucijos nori išlaikyti savo statusą ir veikiančią instituciją, tačiau specialistų atsakymai įrodo, jog jie palaiko deinstitutionalizacijos procesą, nes interviu metu labiau akcentuoja į šeimos aplinką orientuotus bendruomeninius namus ir vaikų savarankiškumo skatinimo svarbą. Galima teigti, jog specialistai, kuo toliau, tuo labiau darosi sąmoningesni ir atkreipia dėmesį į tarptautinius tyrimus, kurie rodo, kad didelė dalis vaikų, augusių instituciniuose vaikų globos namuose, neišnaudoja savo potencialo.

Antrojo bloko diagnostinė sritis įvardijama kaip **bendruomeninės kompleksiskai teikiamos paslaugos šeimoms, tėvams, globėjams**. Šiame bloke išskirti trys pusiau struktūruoti interviu klausimai. Klausimu „*Kokios paslaugos yra reikalingos šeimoms ir vaikams susiduriančioms su krize? Ar lengvai prieinamos?*“ siekiama atskleisti šeimų susiduriančių su rizika paslaugų gavimą ir plėtrą. Klausimu „*Ar pereinant nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų reikalingi pozityvios tėvystės mokymai tėvams ir/ar globėjams?*“

Kodėl?“ siekiama atskleisti specialistų nuomone, ar šeimoms reikalingi tokie mokymai šeimoms ir jeigu taip, kodėl reikalingi. Klausimu „Jei būtumėte perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamų paslaugų įstatymo kūrėjas kokias paslaugas labiau stiprintumėte?“ siekiama atskleisti specialistų nuomone, kokias esamas arba naujas paslaugas, jų nuomone reiktų plėtoti deinstitucionalizacijos procese.

3 lentelė

BENDRUOMENINĖS KOMPLEKSIŠKAI TEIKIAMOS PASLAUGOS ŠEIMOMS, ĮTĖVIAMS, GLOBĖJAMS

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai	N	N
Paslaugų įvairovės užtikrinimo svarba	Pozityvios tėvystės mokymų svarba	„Pozityvios tėvystės mokymai yra labai reikalingi yra geras postūmis tėvams, nes yra ir poreikis“; „<..> globėjams, pedagogams ir visiems dirbantiems su vaikais [reikalingi pozityvios tėvystės mokymai - aut.past.] (LV)“.	14	40
	Psichologinės pagalbos ir terapijos poreikis	„Sunkiau prieinamos gali būti psichologo konsultacijos, dėl nepakankamo psichologų kiekio ir dėl aukštos kainos“; „Taip pat psichologų konsultacijos, todėl, nes pertvarkos procese, tai naujas etapas- tiek vaikų, tiek globėjų gyvenime (LV)“.	9	
	Darbuotojų profesinis pasirengimas ir atsakomybė kaip kokybiškų paslaugų užtikrinimo pagrindas	„ <..> ir trečia, orientacija į paslaugų kokybiškumą bei paslaugas teikiančių asmenų atsakomybę“; „Bendruomeniniuose vaikų namuose globėjai turi būti pasiruošę įvairiems sunkumams. (LV)“.	5	
	Šeimos gydytojo paslaugų poreikis Latvijoje	„O idealus variantas būtų, kad prie to būtų šeimos gydytojas. (LV)“; „Vaikai turi įvairių sveikatos problemų, todėl būtinas ir šeimos gydytojas (LV)“.	3	
	Mokymo / išsilavinimo paslaugų užtikrinimo svarba Latvijoje	„Išsilavinimo gavimas-vidurinį išsilavinimą galima gauti vidurinėje mokykloje arba vakarinėje mokykloje (LV)“.	3	
	Šeimos asistento svarba Latvijoje	„ <..> antri metai, kai mes praktikuojame, kai su šeima dirba šeimos asistentas, kuris šeimai teikia pagalbą“.	2	
	Laikinių socialinių globėjų poreikis	„Reikalingi socialinių globėjų centrai“; „Kad vaikus galėtų auginti laikini globėjai“.	2	
	Kompleksinių paslaugų užtikrinimo svarba	„<..> taip pat planuojame ateityje, po vaikų namų pertvarkos, įsteigti krizių centrą, kuriame galės mama su vaikais gyventi. Centre dirbs socialinis pedagogas, socialinis darbuotojas ir psichologas (LV)“.	2	

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai	N	N
Sociopolitinių ir ekonominių veiksnių konsolidavimo svarba	Darbuotojų motyvacijos stoka	„Beje ir darbuotojai nebeturi motyvacijos [dirbti instituciniuose vaikų globos namuose-aut.past.]“; „Deja, bet jokie mokymai to profesionalumo nepriduos, šioje vietoje yra pašaukimas“.	8	30
	Vietos savivaldos organizuotumo ir didesnio suinteresuotumo reikmė	„Analizuojant savivaldybių socialinių paslaugų planus, susidaro įspūdis, kad šie planai kuriami savivaldybėse jau veikiančiai sistemai užpildyti“; „<..> antra, tai paslaugų teikimo sistemos sukūrimas (atvejo vadyba, paslaugų paketai)“.	7	
	Bendruomeninių namų poreikis	„Todėl būtent bendruomeniniams namas tuo atžvilgiu uždėčiau plusą. [didesnis vaikų užimtumas - aut.past.]“.	3	
	Materialinių išteklių reikmė	„<..> ir pakankamas finansavimas tai viskas gerai“; „<..> taip pat užkraunamos finansinės problemos savivaldybėms“; „Reikia finansų“.	3	
	Žmogiškųjų išteklių racionalaus konsolidavimo poreikis	„<..> daug personalo dirbančio su vaikais“; „<..> paliekant didžiulį aptarnaujantį personalą“; „<..> ir žmogiškųjų resursų“.	3	
	Visuomenės neigiamų nuostatų kaitos svarba	„Kita problema yra, jog visuomenė nenori, jog vaikams namai būtų perkami šalia jų namų“.	3	
	Skurdo ir priklausomybių mažinimo svarba	„Taip pat pas mus šeimos dažniausiai susiduria su smurto ir alkoholizmo krize“.	3	
Esamų paslaugų pritaikymas	Socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas	„Informavimas [gaunamos paslaugos - aut.past.]“; „Konsultavimas [gaunamos paslaugos - aut.past.]“.	9	24
	Prevencinių programų stiprinančių šeimos įgūdžius poreikis	„Paslaugų spektras yra nemažas, šeimos tarnyba“; „Įvairios paslaugos kiekvienai šeimai individualiai“.	5	
	Krizių intervencijos svarba	„Jeigu šeimoje patiriama smurtas, tai dirba vaiko teisių specialistai ir policija, kuri užtikrina apsaugą ir saugumą. (LV)“; „Taip pat patyrusiems smurtą aukoms [gaunamos paslaugos - aut.past.]“.	5	
	Psichologinės paslaugos	„Šeimos, kurios susiduria su krize gauna psichologo pagalbą, psichologas praeina su jais užsiėmimus. (LV)“; „Psichologo pagalba ir konsultacijos nemokamos ir lengvai prieinamos šeimoms, kurios patiria krizę. (LV)“.	3	
	Psichosocialinio konsultanto paslaugos Latvijoje	„Šiai dienai dirba psichosocialinis konsultantas (LV)“.	2	

Analizuojant **bendruomenines kompleksiskai teikiamas paslaugas šeimoms**, išskirtos 3 kategorijos. Specialistai, labiausiai akcentavo paslaugų įvairovės užtikrinimo svarbą (N=40).

Ypatingai svarbūs institucinės vaikų globos pertvarkos procese yra *pozityvios tėvystės mokymai tėvams* (N=14): „*Pozityvios tėvystės mokymai yra labai reikalingi yra geras postūmis tėvams, nes yra ir poreikis*“. Deinstitutionalizacijos procese tėvams, kuriems trūksta įgūdžių ir žinių, leidžiančių sėkmingai auginti vaikus ir kurti tarpusavio santykius, sudaromos galimybės lankyti pozityvios tėvystės mokymus (Pūras, 2010).

Latvijos respondentai išskyrė, jog pozityvios tėvystės mokymai svarbūs ne tik tėvams, bet ir „<..> *globėjams, pedagogams ir visiems dirbantiems su vaikais*“. Kita svarbi subkategorija *psichologinės pagalbos ir terapijos poreikis* (N=9). Lietuvos specialistai atskleidė, kad trūksta psichologinių konsultacijų vaikui ir šeimai „*Sunkiau prieinamos gali būti psichologo konsultacijos, dėl nepakankamo psichologų kiekio ir aukštos kainos*“.

Latvijos specialistai, akcentavo *šeimoms gydytojo paslaugų poreikį, mokymo ir išsilavinimo paslaugų užtikrinimą* (N=3) bei *šeimoms asistento svarbą* (N=2). Lietuvoje tokio pobūdžio paslaugos nėra teikiamos, todėl galima daryti prielaidą, kad Latvijoje šeimoms yra teikiamos įvairesnio pobūdžio paslaugos nei Lietuvoje.

Kita svarbi kategorija – *sociopolitinių ir ekonominių veiksnių konsolidavimo svarba* (N=30). Šioje kategorijoje labiausiai išryškėjusi subkategorija yra *darbuotojų motyvacijos stoka* (N=8). Galima daryti prielaidą, kad darbuotojai stokoja motyvacijos dirbti, nes yra nusistatę prieš permainas sistemoje ir jaučiasi nesaugūs dėl savo darbo vietos: „*Beje ir darbuotojai nebeturi motyvacijos*“. Kita svarbi subkategorija: *vietos savivaldos organizuotumo ir didesnio suinteresuotumo reikmė* (N=7). Respondentai teigia, kad valstybių ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms trūksta įgūdžių, žinių ir kompetencijų, taip pat tinkamo deinstitutionalizacijos supratimo: „*Analizuojant savivaldybių socialinių paslaugų planus, susidaro įspūdis, kad šie planai kuriami savivaldybėse jau veikiančiai sistemai užpildyti*“.

Trečia kategorija: *esamų paslaugų pritaikymas* (N=24). Kaip ir buvo minėta „Žiburio“ labdaros ir paramos fonde (2016) savivaldybė turi tam tikrų paslaugų, kurias gali panaudoti esamų paslaugų stiprinimui. Šioje kategorijoje išskirtos 5 subkategorijos. Pirmoji, svarbiausia subkategorija yra: *Socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas*. Gaunamos įvairios paslaugos tokios kaip „*Informavimas*“; „*Konsultavimas*“. Antra ir trečia subkategorija yra: *prevencinių programų stiprinančių šeimoms įgūdžių poreikis ir krizių intervencijos svarba*. Deinstitutionalizacijos veiksnių plane nurodyta, kad deinstitutionalizacija skatina sutelkti dėmesį į prevenciją ir intervenciją. Sekanti subkategorija yra: *psichologinės paslaugos*. Galima daryti prielaidą, kad psichologinės paslaugos lengvai gaunamos Latvijoje, nes yra nemokamos: „*Psichologo pagalba ir konsultacijos nemokamos ir lengvai prieinamos šeimoms, kurios patiria krizę. (LV)*“. Svarbu paminėti, jog Lietuvoje trūksta psichologo konsultacijų dėl aukštos kainos. Paskutinė

subkategorija yra *psichosocialinio konsultanto paslaugos Latvijoje*. Vaikai, kurie turi įvairių psichikos ir elgesio sutrikimų yra skiriamos psichosocialinio konsultanto paslaugos Latvijoje.

Apibendrinant galima teigti, kad deinstitutionalizacijos procese svarbu užtikrinti bendruomeninių kompleksiskai teikiamų paslaugų įvairovę. Viena iš svarbesnių paslaugų, yra pozityvios tėvystės kursai, ne tik tėvams, bet ir pedagogams bei globėjams. Tokio pobūdžio kursai asmenims leidžia įgyti įgūdžių ir žinių auginant arba globojant vaiką. Kalbant apie psichologines paslaugas, respondentai įvardijo, kad Lietuvoje tokios paslaugos yra brangios ir sunkiai prieinamos, o Latvijoje jos yra nemokamos.

Trečiojo bloko diagnostinė sritis įvardijama kaip **specialistų kompetencijų tobulinimas**. Šiame bloke taip pat išskirti trys pusiau struktūruoti interviu klausimai. Klausimu „*Kokių žinių ir kompetencijų trūksta specialistams teikti paslaugas naujomis sąlygomis?*“ siekiama sužinoti ar specialistai turi darbo priemones, kurios leistų paslaugas suteikti laiku ir kokybiškai. Klausimu „*Kokiais būdais specialistai gali nuolat atnaujinti savo žinias ir stiprinti kompetencijas?*“ siekiama atskleisti kaip specialistai gali pasiruošti dirbti naujomis sąlygomis. Klausimu „*Kaip motyvuojami darbuotojai dirbti naujomis sąlygomis?*“ siekiama sužinoti ar specialistai yra motyvuojami dirbti ir ar iš anksto yra aiškiai informuojami apie savo naują vaidmenį vaiko apsaugos sistemoje.

4 lentelė

SPECIALISTŲ KOMPETENCIJŲ TOBULINIMAS

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai	N	N
Darbuotojų kompetencijos tobulinimo galimybės	Dalyvavimo įvairiuose mokymuose svarba	„Dalyvauti įvairiuose mokymuose [specialistai gali atnaujinti žinias - aut.past.]“; „Mokymo kursai (LV) [specialistai gali atnaujinti žinias - aut.past.]“.	13	17
	Dalyvavimo supervizijose poreikis	„<.> supervizijose. [specialistai gali stiprinti kompetenciją - aut.past.]“; „Taip pat būtinos yra ir supervizijos [specialistai gali stiprinti kompetenciją - aut.past.]“.	4	
Darbuotojus demotyvuojantys veiksniai	Darbuotojų motyvavimo stoka	„Manau, jog nemotyvuojami [darbuotojai - aut.past.]“; „Turėtų būti motyvuojami, bet nėra motyvuojami“.	7	13
	Darbuotojų vidinės motyvacijos stoka	„Trūksta specialistų motyvacijos“; „Arba netrūksta, arba specialistai nenori“.	3	
	Deinstitutionalizacijos proceso aiškaus algoritmo stoka	„Sunku identifikuoti problemas ir laiku jas spręsti“; „Tos žinios ar bendruomeniniuose ar instituciniuose namuose nesikeis, kokios jos yra tokios ir bus“.	3	

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai	N	N
Darbuotojų kompetencijos tobulinimo reikmė	Žinių apie vaiko raidą bei raidos sutrikimus poreikis	„Žinių apie vaikų raidą [trūksta specialistams - aut.past.]“; „<..> apie negalias [trūksta specialistams žinių - aut.past.]“; „<..> medicininių žinių [trūksta specialistams - aut.past.]“.	4	12
	Specifinės darbo su vaikais metodikos	„Montessori (LV) [reiktų labiau stiprinti - aut.past.]“; „Jeigu pedagogine prasme, ten nebus didelių skylių. Bendruomeniniuose namuose dominuotų medicininės žinios, bet jų neužtenka. Turėtų būti parengtos metodikos, ką konkrečioje situacijoje daryti. (LV)“.	3	
	Psichologinių žinių ir specifinės terapijos poreikis	„Jeigu ko ir trūksta specialistams, tai psichologinių žinių [pertvarkos procese - aut.past.]“; „Bacho žiedų terapijos mokymų. (LV) [reiktų labiau stiprinti - aut.past.]“.	3	
	Organizacinių gebėjimų poreikis	„<..> vadybinių įgūdžių [trūksta specialistams - aut.past.]“; „Nemokėjimas organizuoti bendruomenes, reiktų daugiau specialistų“.	2	
Darbuotojus motyvuojantys veiksniai	Didesnio darbo užmokesčio reikmė	„Darbuotojų motyvacija tai atlyginimas“; „Aš darbuotojų motyvaciją išivaizduoju tik per pinigus“.	5	11
	Papildomų motyvuojančių priemonių paieškos svarba	„<..> ir kelionės (LV) [motyvuojami darbuotojai - aut.past.]“; „<..> padėkos (LV) [motyvuojami darbuotojai - aut.past.]“; „Mūsų specialistai aprūpinami transportu, kompensuojamas kuras“; „Motyvuoja darbo rezultatai (LV)“.	4	
	Valdžios institucijų ir kitų subjektų bendradarbiavimo reikmė	„<..> bendradarbiavimo tarp paslaugas kuriančių, paslaugų prašančių ir paslaugas teikiančių“.	2	

Trečioje lentelėje pateikti duomenys atskleidžia tai, kad dauguma respondentų įvardijo, jog kompetencijas gali tobulinti įvairiuose mokymuose ($N=13$): „Dalyvauti įvairiuose mokymuose“. Latvijos respondentų teigimu: „Svarbiausia, kad darbdavys siųstų ir investuotų į darbuotoją. (LV)“. Taip pat respondentai išskyrė: *dalyvavimo supervizijose poreikį* ($N=4$).

Kaip minima institucinės vaikų globos strateginėse gairėse, vienas iš deinstitutionalizacijos komponentų yra „Investicijos į specialistus“. Kad būtų teikiamos kokybiškos paslaugos, būtina investuoti į specialistus. Specialistai turi turėti galimybę nuolat atnaujinti žinias ir tobulinti kompetencijas.

Sekanti išskirta kategorija yra: *darbuotojus demotyvuojantys veiksniai* ($N=13$). Dauguma respondentų paminėjo, apie darbuotojų motyvavimo stoką: „Turėtų būti motyvuojami, bet nėra motyvuojami“. Taip pat interviu analizėje atsiskleidė, jog darbuotojams trūksta ir vidinės motyvacijos: „Arba netrūksta, arba specialistai nenori“. Galima daryti prielaidą, kad darbuotojų

nemotyvavimas sudaro priežastį specialistų vidinės motyvacijos stokai. Anot Dromantienės (2003) darbuotojų motyvacijos trūkumas lemia mažesnę veiklos efektyvumą.

Darbuotojus demotyvuoja ir *deinstitutionalizacijos proceso aiškaus algoritmo stoka* ($N=3$).

Dauguma tyrime dalyvavusių respondentų įvardijo, kad vaikų globos reforma jiems kelia nerimą. Respondentams kyla daug klausimų, į kuriuos nežino atsakymų. Baimė yra natūrali reakcija į tai kas nežinoma, todėl nekeista, kad kalbinti specialistai jautėsi nesaugūs ir bijo to, kas jiems nepažįstama. Yra žinoma, kad žmonių atsakas į baimę yra noras bėgti, išvengti pavojų, tai galioja ir kalbant apie permainų baimę. Kaip teigia Švedaitė (2004) dėl daugelio akivaizdžių šio proceso sukeltų sisteminių problemų, atsižvelgus į teorijos aiškinimą, galima daryti prielaidą, kad vaikų globos institucijų nenoras reformuotis ar net pasipriešinimas gali sklisti iš pačios sistemos, o ne tik iš konkrečių globos namų darbuotojų.

Kita išskirta kategorija *darbuotojų kompetencijos tobulinimo reikmė* ($N=12$). Respondentai labiausiai akcentuoja *žinių apie vaiko raidą bei sutrikimus poreikį* ($N=4$). Specialistams labiausiai trūksta „<..> *medicininių žinių*“, „*žinių apie vaikų raidą*“. Latvijos respondentai labiausiai akcentuoja *specifinės darbo su vaikais metodikos reikmę*: „*Montessori (LV)*“ ir *psichologinių žinių bei specifinės terapijos reikmę*. Latvijos respondentai akcentavo, jog trūksta „*Bacho žiedų terapijos mokymų*“. Lietuvos respondentai akcentuoja: „*Jeigu ko ir trūksta specialistams, tai psichologinių žinių*“. Gudžinskienė (2010) teigia: „norint, kad globos įstaigose socialinės paslaugos būtų atliktos kokybiškai, juose turi dirbti kvalifikuoti, kūrybingi, darbštūs darbuotojai. Personalas (įstaigos darbuotojai) yra vienas iš pagrindinių socialinių paslaugų teikimo elementų, nuo kurių priklauso vaiko poreikių patenkinimas, problemų sprendimas ir paslaugų kokybė. Vaikų socialinės globos paslaugos yra ypač sudėtinga ir atsakinga veikla, reikalaujanti aukštos profesinės kvalifikacijos ir motyvacijos. Formuojant personalą vaikų socialinės globos paslaugoms teikti, labai svarbu parinkti darbuotojus, turinčius tinkamą profesinį išsilavinimą, praktinių įgūdžių, darbo su vaikais patirties“.

Siekiant išsiaiškinti, kas motyvuoja darbuotojus, išskirta kategorija *darbuotojus motyvuojuojantys veiksniai* ($N=11$). Lietuvos respondentai teigia, jog juos motyvuoja didesnis darbo užmokestis: „*Darbuotojų motyvacija tai atlyginimas*“. Latvijos respondentai įvardija *papildomai motyvuojančias priemones*: „<..> ir *kelionės (LV)*“; „*Motyvuoja darbo rezultatai (LV)*“. Darbuotojus taip pat motyvuoja *valdžios institucijų ir kitų subjektų bendradarbiavimo reikmė*. Pertvarkos procese svarbus nuoseklus ir tvirtas bendradarbiavimas. Institucijų bendradarbiavimas minimas ir Lenkutytės atliktame tyrime (2016) viena iš pateiktų išvadų yra tokia: institucijos, kaip savivaldybės privalo bendradarbiauti su kitomis organizacijomis, tiek vaiko teisių ir socialinių

paslaugų skyriumi. Tačiau daug kas priklauso nuo vaikų globos namų administracijos, kiek jie patys stengiasi palaikyti ryšį su kitomis institucijomis, ar prireikus kreipiasi pagalbos.

Apibendrinant galima teigti, kad deinstitucionalizacijos procese labai svarbu įvertinti kokias kompetencijas turi specialistai. Trūkstamos kompetencijos turi būti formuojamos suteikiant specialistams atitinkamus mokymus: seminarus, kursus ir pan. Taip pat specialistams labai svarbus supervizijų poreikis. Vienas iš darbuotojus demotyvuojančių veiksnių yra deinstitucionalizacijos proceso aiškaus algoritmo trūkumas. Laba svarbu, kad specialistai pertvarkos proceso metu būtų informuojami apie naują vaidmenį vaikų globos namų pertvarkos metu.

Ketvirtojo bloko diagnostinė sritis įvardijama kaip **visuomenės vertybinių nuostatų kaita**. Šiame bloke išskiriami du pusiau struktūruoti interviu klausimai. Klausimu „Koks visuomenės požiūris į institucinės globos pertvarką ir į pačią globą?“ siekiama sužinoti ar visuomenė geba priimti ir palaikyti šeimą/vaiką. Klausimu „Kaip visuomenė yra įtraukiama ir informuojama apie perėjimą nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų?“ Siekiama sužinoti kokiais būdais ir kokiomis priemonėmis visuomenė yra informuojama apie pertvarkos procesą.

5 lentelė

VISUOMENĖS VERTYBINIŲ NUOSTATŲ KAITA

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai	N	N
Visuomenės nuostatų keitimo priemonės	Masinės informavimo priemonės	„Visuomenė informuojama per žiniasklaidą“; „Per medija [informuojama visuomenė - aut.past.]“.	13	19
	Vieši informaciniai renginiai	„Vedami seminarai.(LV)“; „Pertvarkos projektas turi savo viešinimo ekspertą, yra sukurta viešinimo strategija, kurioje numatomos įvairios, sistemingos veiklos ir renginiai“.	4	
	Materialinė paskata kaip globos įforminimo paskata	„Viešinama yra jog tai darbas ir už jį yra atlyginama. Žmonės parodė susidomėjimą“.	2	
Visuomenės motyvacijos stoka pokyčiams	Neigiamos nuostatos (stereotipai) visuomenėje	„Visuomenė tam nepasiruošusi, viskas vyksta per greitai“; „Visuomenė pati skatina, kad vaikų namai egzistuotų, nes mes praeiname pro šalį kai mama naudoja ir fizinį, ir psichologinį smurtą (LV)“.	8	13
	Institucinės iniciatyvos pokyčiams stoka	„Dauguma institucijų nereaguoja į prezidentės pertvarkos planą ir paprasčiausiai laukia kol ją perrinks“; „Dauguma teigia jog nėra galimybių, nėra resursų“.	5	

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai	N	N
Vaiko globos reformos iššūkiai	Globėjų suinteresuotumo trūkumas	„Toleruoja, bet labai nenoriai įsijungia į globą, nes nėra skatinimo“; „Visuomenės požiūris yra teigiamas, tačiau nedaug šeimų, kurios pasiruošusios paimiti vaikus. (LV)“.	6	10
	Teisinio vaiko globos reglamentavimo trūkumai	„Tai kaip vaikui palaikyti biologinį ryšį, kaip biologiniai tėvai juo domėsis, jeigu nuo jų slepiama vaiko buvimo vieta. Tokiu atveju mes pažeidžiame laikinosios globos nuostatus ir visus principus“.	2	
	Alternatyvios globos formos	„Yra budintys darbuotojai, kurie paima vaikus 3 parom, kol tėvams praeina krizė“.	2	

Siekiant atskleisti visuomenės vertybinių nuostatų kaitą institucinės vaikų globos pertvarkos kontekste išskirtos 3 kategorijos. Pirmoji kategorija visuomenės nuostatų keitimo priemonės ($N=19$). Respondentai labiausiai akcentuoja masines informavimo priemones ($N=13$). „Visuomenė informuojama per žiniasklaidą“ ir „Per mediją“. Taip pat rengiami vieši informaciniai renginiai ($N=4$). Juos dažniausiai veda pertvarkos projekto viešinimo ekspertas: „Pertvarkos projektas turi savo viešinimo ekspertą, yra sukurta viešinimo strategija, kurioje numatomos įvairios, sistemingos veiklos ir renginiai“. Vienas iš pertvarkos tikslų yra formuoti teigiamą visuomenės požiūrį į pertvarkos procesą. Todėl šviečiamasis darbas yra labai svarbus informuojant visuomenę apie institucinės vaikų globos pertvarką. Visuomenė turi gauti kuo detalesnės informacijos apie pertvarką, jos tikslus ir kodėl jos reikia. Kaip teigia Lenkutyte (2015) vaiko globos institucijos turi didelę reikšmę formuojant visuomenės požiūrį į pertvarkos procesą. Kadangi šios institucijos yra uždaros, galima pagrįsti institucionalizmo teorija, kuri pagrindžia, jog institucijų taisyklės yra griežtos ir formuoja visuomenės požiūrį bei nulemia priešišką elgesį.¹⁸

Kita išskirta kategorija yra visuomenės motyvacijos stoka pokyčiams ($N=13$). Dauguma respondentų paminėjo apie vyraujančias neigiamos nuostatos (stereotipus) visuomenėje ($N=8$). Yra pastebimos neigiamos nuostatos apie asmenis, gyvenančius globos įstaigose: „Visuomenė pati skatina, kad vaikų namai egzistuotų, nes mes praeiname pro šalį kai mama naudoja ir fizinį, ir psichologinį smurtą (LV)“. Visuomenėje yra išsaknijusi neigiama nuostata, dėl vaikų augančių globos institucijoje. Yra teigiama, kad šie blogai elgiasi beveik visi turi sveikatos problemų. Tokia nuomonei įtaką daro ne tik žiniasklaidos priemonės, tačiau ir visuomenėje iš lūpų į lūpas sklindantys pasakojimai.¹⁹ Kita išskirta subkategorija yra: *Institucinės iniciatyvos pokyčiams*

¹⁸ Genienė, R., Šumskienė, E., Stacionarios globos pertvarka Lietuvoje institucionalizmo teorijos požiūriu, Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, Nr. 12, 2016, p. 83, ISSN 2345-0266.

¹⁹ „Tvaraus perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų sistemos sąlygų sukūrimas Lietuvoje“. Pertvarkos viešinimo strategija, Projekto Nr. 08.4.1-ESFA- V-405- 01-0001, 2016.

stoka. Specialistai teigia: „Dauguma institucijų nereaguoja į prezidentės pertvarkos planą ir paprasčiausiai laukia kol ją perrinks“; „Dauguma teigia jog nėra galimybių, nėra resursų“.

Pasak Pūro (2016) paslaugų plėtros ir kokybės didinimo sėkmei, labai svarbus aspektas yra kiek investuojama į išankstinių ir diskriminacinių visuomenės nuostatų keitimą. Bendruomenės nariai, kurie turi keisti nepriimtinas elgesio normas, turi gauti pastiprinimą iš bendruomenės, kurioje jie galėtų išbandyti naujus elgesio modelius. O pati bendruomenė stiprintų motyvaciją keistis bei suteiktų teigiamą grįžtamąjį ryšį dėl pasiektų pozityvių rezultatų.

Paskutinė išskirta kategorija yra *vaiko globos reformos iššūkiai* (N=10). Aktualiausia subkategorija (N=6) yra *globėjų suinteresuotumo trūkumas* (N=6). Lietuvos respondentai teigia, kad „Toleruoja, bet labai nenoriai įsijungia į globą, nes nėra skatinimo“. Latvijos respondentai teigia: „Visuomenės požiūris yra teigiamas, tačiau nedaug šeimų, kurios pasiruošusios paimiti vaikus. (LV)“. Pasak, Gvaldaitės, Šimkonytės (2016) nors ir viešojoje informacijoje teigiama, kad Lietuvoje šeimos yra skatinamos globoti vaikus, tačiau statistika rodo, kad tokių šeimų negausėja, nes tam įtakos gali turėti menka vaiko globos išmoka (4 MGL), kuri nesikeičia jau daugiau nei 15 metų. Galima daryti prielaidą, kad padidinus vaiko globos pinigus, globėjų kurie norėtų globoti vaikus, turėtų padaugėti. Kita mažiau aktuali išskirta subkategorija: *teisinio vaiko globos reglamentavimo trūkumai*. Lietuvoje vaiko globos ir rūpybos sampratą reguliuoja Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (CK). Šiame įstatyme yra nustatytas pagrindinis tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą.²⁰ CK numato vaiko globos formas laikinąją ir nuolatinę. Kaip teigia respondentai: „Tai kaip vaikui palaikyti biologinį ryšį, kaip biologiniai tėvai juo domėsis, jeigu nuo jų slepiama vaiko buvimo vieta. Tokiu atveju mes pažeidžiame laikinosios globos nuostatus ir visus principus“. Galima daryti prielaidą, kad teisės aktuose trūksta globos alternatyvų įteisinimo. Tai yra profesionalių globėjų.

Apibendrinant galima teigti, kad darbas su šeima ir vaikais būtų efektyvus labai svarbus aspektas yra visuomenės vertybinių nuostatų kaita. Visuomenės nuostatos yra keičiamos įvairias būdais. Dažniausiai visuomenė informuojama per žiniasklaidą ir mediją. Yra rengiami vieši susitikimai, kuriuos organizuoja pertvarkos viešinimo ekspertas. Kadangi vienas iš pertvarkos tikslų yra formuoti teigiamą visuomenės požiūrį, labai svarbu šviesti visuomenę apie pertvarkos procesą bei jos tikslus. Interviu rezultatai parodė, jog visuomenė stokoja motyvacijos pokyčiams bei visuomenėje vyrauja neigiamos nuostatos dėl institucinės vaikų globos pertvarkos. Todėl galima daryti prielaidą, kad atsiranda globėjų suinteresuotumo globoti vaikus trūkumas. Tam didelę reikšmę turi per maža vaiko globos (rūpybos) išmoka.

²⁰ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas 3 knyga XVIII skyrius (Žin., 2000, Nr. 74-2262).

Lyginant Lietuvos ir Latvijos subjektyvias specialistų patirtis, galima teigti, kad Latvijoje vaikų savarankiškumas yra skatinamas tiek instituciniuose vaikų globos namuose, tiek bendruomeniniuose, tačiau Lietuvoje, instituciniuose vaikų globos namuose tai yra kaip siekiamybė, o bendruomeniniuose namuose, vienas iš pamatinių pertvarkos tikslų. Lietuvos ir Latvijos specialistų pasiruošimas dalyvauti institucinės vaikų globos pertvarkos procese skiriasi, nes Lietuvos specialistai, interviu metu, teigia, kad jaučia baimę dėl institucinės vaikų globos pertvarkos proceso. Jiems kyla daug klausimų į kuriuos nežino atsakymų. Nei vienas iš Latvijos specialistų nepasisakė, jog nerimauja dėl institucinės vaikų globos namų pertvarkos pokyčių.

Lyginant specialistų kompetencijų tobulinimo Latvijoje ir Lietuvoje reikmę, galima teigti, kad Lietuvos specialistams trūksta medicininių žinių ir apie vaikų raidą. Latvijoje specialistams trūksta specifinės darbo su vaikais metodikos: Montessori ir Bacho žiedų terapijos mokymų. Kalbant apie darbuotojų motyvaciją dirbti naujomis sąlygomis, Lietuvos specialistai įvardijo, kad labiausiai juos motyvuoja darbo užmokestis, o Latvijos specialistai teigia, kad darbo užmokestis ir rezultatai.

Išvados

1. Analizuojant mokslinę literatūrą, atskleista, kad vaikų institucinės globos pertvarka tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje yra nuoseklus procesas, susijęs ne tik su vaikų priklausomybės mažinimu nuo institucinės globos, bet ir vaiko globos skatinimas gyventi šeimoje arba bendruomeniniuose namuose, plėtojant kokybiškas paslaugas. Norint, jog institucinės vaikų globos pertvarkos procesas vyktų sklandžiai turi būti užtikrinami visi deinstitutionalizacijos komponentai tokie kaip, investicijos į šeimas ir vaikus, paslaugų plėtra, resursų pritaikymas, investicijos į darbuotojus ir visuomenės neigiamų nuostatų keitimas. Lyginant Lietuvos ir Latvijos institucinės vaikų globos pertvarkos procesą, galima teigti, kad Latvijoje jis vyksta sklandžiau, nes yra parengta daugiau globėjų, kurie yra suinteresuoti globoti vaikus ir Latvijoje yra mažesnis skaičius vaikų, kurie yra netekę tėvų globos.

2. Pusiaus struktūruoto interviu metodo pagalba buvo atskleistas specialistų pasirengimas dalyvauti institucinės vaikų globos pertvarkos procese. Nors yra jaučiamas didelis institucijų pasipriešinimas, vaikų institucinės globos pertvarkos procese, tačiau atliekant tyrimą buvo pastebėta, kad specialistai labiau akcentuoja ne išorinius pertvarkos procesus, tokius kaip materialinių išteklių stoka, teisinio administravimo iššūkius, tačiau yra labiau akcentuojami vidiniai pertvarkos procesai, tokie kaip į šeimos aplinką orientuoti bendruomeniniai namai ir ribotas auklėtinių skaičių. Taip pat institucinės vaikų globos pertvarkos procese labai svarbu įvertinti kokias kompetencijas turi specialistai. Specialistams yra labai svarbus supervizijų poreikis bei žinių ir kompetencijų tobulinimas įvairiuose mokymuose. Vienas iš darbuotojus demotyvuojančių veiksnių yra aiškaus algoritmo apie institucinės pertvarkos procesą, trūkumas.

3. Taikant turinio (content) analizės metodą, buvo atskleisti institucinės vaikų globos pertvarkos proceso trukdžiai ir iššūkiai. Deinstitutionalizacijos procese labai svarbu užtikrinti kompleksinių paslaugų įvairovę. Lyginant Lietuvos ir Latvijos paslaugų užtikrinimą, Latvijoje psichologinės konsultacijos yra lengviau gaunamos, nes yra nemokamos. Kad darbas su šeima ir vaikais deinstitutionalizacijos procese būtų efektyvus labai svarbu, keisti visuomenės vertybines nuostatas. Tačiau analizė atskleidė, jog visuomenė stokoja motyvacijos pokyčiams, nes visuomenėje vyrauja neigiamos nuostatos. Taip pat Lietuvoje yra mažas suinteresuotumas globoti vaikus, tam didelę reikšmę gali turėti maža vaiko socialinė išmoka

Rekomendacijos

Vaiko globos politikos formuotojams ir įstatymų kūrėjams:

- Remti šeimas teikiant kuo įvairesnių ir daugiau paslaugų, darant jas prieinamesnes. Atsižvelgiant į Latvijos patirtį, psichologines konsultacijas šeimoms, vaikams ir globėjams padaryti nemokamas.
- Mažinti šeimų skurdą, taip pat alkoholio vartojimą. Didesnį dėmesį skirti alkoholio vartojimo prevencijai.
- Motyvuoti globėjus, kad jie globotų vaikus. Didinti globojamo vaiko socialinę išmoką arba pridėti priedus prie gaunamo atlygio.
- Atsakingiems asmenims labiau bendradarbiauti su institucinių vaikų globos namų specialistais, labiau dalintis informaciją apie institucinės vaikų globos eigą, darbuotojų pareigas ir atsakomybes.

Savivaldybėms:

- Skatinti didesnį bendradarbiavimą tarp paslaugas kuriančių, paslaugų prašančių ir paslaugas teikiančių.
- Kadangi visuomenės požiūris, dėl institucinės vaikų globos, po truputi kinta, reikia labai atsakingai vykdyti pertvarkos procesą, kurti bendruomenines paslaugas, viešinti geruosius pavyzdžius, įtraukti visuomenės narius į pertvarkos veiklas.
- Aktyviau prisidėti prie institucinės vaikų globos namų pertvarkos, globos namams suteikiant didesnį paskatinimą.
- Motyvuoti darbuotojus dirbti naujomis darbo sąlygomis.

Vaikų globos namams:

- Vaiko globos specialistams stengtis nebijoti permainų, žvelgti teigiamai į institucinės vaikų globos namų pertvarką.
- Vaiko globos specialistams įvertinti vaikų globos namų žalą be tėvų likusiems vaikams ir stengtis siekti vaiko globos šeimoje užtikrinimo.

Literatūra

1. *Action plan for Implementation of Deinstitutionalization 2015-2020*. Prieiga per internetą: http://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/Implementation_of_Deinstitutionalisation_2015-2020.pdf (žiūrėta 2018 04 02)
2. Bagdonas, A. (2001). Socialinis darbas Lietuvoje: raidos, praktikos ir akademinis aspektai. *STEPP: socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, 1*, p. 10-48.
3. Bendrosios europinės gairės dėl perėjimo nuo institucinės prie bendruomeninės globos. (2012). Brussels. Prieiga per internetą: http://deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2013/04/Common-European-Guidelines_Lithuanian-version_EDITED.pdf (žiūrėta 2018 02 13).
4. Bowlby, J. (1951). *Maternal Care and Mental Health*. Geneva: Who Headquarters.
5. Browne, K. (2009). *The risk of harm to young children in institutional care*. University of Nottingham, UK. Prieiga per internetą: <http://unitingforchildren.org/wp-content/uploads/2013/03/harm-the-risk-of-harm.pdf> (žiūrėta 2018 01 28)
6. Dėl našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005–2008 metų programos patvirtinimo. Valstybės žinios, 2004, Nr. 152-5546.
7. Dėl neįgalių vaikų, likusių be tėvų globos vaikų, suaugusių neįgalių asmenų socialinės globos namų deinstitutionalizacijos strateginių gairių patvirtinimo (2012). Prieiga per internetą: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.529536C2C2A8> (žiūrėta 2018 04 15)
8. Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo. TAR, 2014, Nr. 1624.
9. Dromantienė, L.(2003). *Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo stiprinant socialinę sanglaudą*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas. Prieiga per internetą: http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/sd/archyvas/dwn.php?id=274823 (žiūrėta 2018 04 16).
10. Dunajevs, E. (2009). *Socialinių paslaugų sistemos raida gerovės pliuralizmo požiūriu. Mintis ir veiksmas*, 2009, p. 121-124. ISSN 1392-3358.
11. Dunajevs, E. (2011). *Asmeninių socialinių paslaugų raida pokomunistinėje Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas.
12. Dunajevs, E. (2012). Asmeninių socialinių paslaugų deinstitutionalizacija pokomunistinėje Lietuvoje. *STEPP*, 6, 45-63.

13. Eurochild (2014). *Deinstitutionalization and quality alternative care for children in Europe*.
14. Genienė, R. Šumskienė, E. (2016). *Stacionarios globos pertvarka Lietuvoje institucionalizmo teorijos požiūriu: socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*. Nr. 12, p.83, ISSN 2345-0266.
15. Gudžinskienė, V. (2010). Sveikatos puoselėjimas vaikų ugdymo institucijoje. *Žvirblių takas*, 6, p. 2-11.
16. Gvaldaitė, L.; Šimkonytė, S. (2016). *Vaikų globos namų deinstitutionalizacija Lietuvoje: ar „vežimas“ judės į priekį?* Lietuva: Vilniaus universitetas.
17. Ivanova, B. Bogdanov, G. (2013). *The deinstitutionalization of children in Bulgaria – The role of the EU*. Social, policy and administration. Prieiga per internetą: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/spol.12015> (žiūrėta 2018 02 27)
18. Johnson, R. Browne, K.D; Hamilton-Giachritsis, C.E.(2001). *Young children in institutional care at risk of harm*. Trauma Volence and Abuse.
19. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, Žin., 1995-07-21, Nr. 60-1501
20. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija ir Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija. Prieiga per internetą: <http://likumi.lv//ta/id/270592> (žiūrėta 2018 02 13).
21. Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: UAB „Baltijos kopija“.
22. Latvijos socialinės apsaugos įstatymas dėl paslaugų ir socialinės paramos (2018). Prieiga per internetą: <http://likumi.lv/doc.php?id=68488> (žiūrėta 2018 03 27)
23. Lenkutyte, A. (2016). „Vaikų globos namų deinstitutionalizacijos įgyvendinimas Lietuvoje: tarpinstitucinis bendradarbiavimas“. Prieiga per internetą: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:15945484/datastreams/MAIN/content> (žiūrėta 2018 04 20)
24. LR Civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 74-2262.
25. LR vaiko globos įstatymas, *Valstybės žinios*. 1998. Nr. 35-933.
26. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas. „Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2002, Nr. 68 – 2798).
27. Luobikienė, I. (2006). *Socialinių tyrimų metodika: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.
28. Mansell, J.; Knapp, M. (2007). DECLOC (Deinstitutionalisation and Community Living – Outcomes and Costs). ISBN 978-1-902671-50-5. Prieiga per internetą: https://www.kent.ac.uk/tizard/research/DECL_network/documents/DECLOC_Volume_2_Report_for_Web.pdf (žiūrėta 2018 02 13).

29. Marcinkevičienė D., (1999). *Vedusiųjų visuomenė: santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX a. – XX a. pabaigoje*. Vilnius: Vaga.
30. NVO vaikams konferencija, Žiburio fondas, Visuomenės raidos ir vystymosi institutas (2016). *Projekto tikslinių grupių žinių ir įgūdžių deinstitutionalizacijos srityje poreikių ataskaita*: Vilnius. Prieiga per internetą: http://www.nvovaiamskonfederacija.lt/wp-content/uploads/2016/03/FINAL_Poreikiu-vertinimas.pdf (žiūrėta 2018 03 12).
31. On Social Services and Social Assistance, Section 4, Paragraphs two and four. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.BC29005549B3> (žiūrėta 2018 04 02)
32. Pūras, D. (2010). *Institucinė globa - vaikų iki trejų metų amžiaus teisių pažeidimas*. United Nations of Human Rights. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/TJSYLCNC.PDF> (žiūrėta 2018 02 03)
33. Pūras, D.; Šumskienė, E.; Adomaityte- Subačienė, I. (2013). Challenges of prolonged transition from totalitarian system to liberal democracy. *Journal of Social Policy and Social work in Transition*, 3(2): 31-54.
34. Socialinių paslaugų katalogas (2000). Prieiga per internetą: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.BC29005549B3> (žiūrėta 2018 04 06)
35. Socialinis pranešimas 2013-2014. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
36. SOS Children's Village Association “Study on Costs and Quality of Alternative Care of Children in Latvia”, Riga, 2012, p.8. Prieiga per internetą: <http://www.sosbernuciemati.lv/lv/ko-mes-daram/informativie-materiali/?file=1215> (žiūrėta 2018 03 06)
37. Statistikos metraštis (2011). *Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės*. Vilnius.
38. Statistical report of the State Inspectorate for Protection of Children's Rights on the work of Orphan's courts in 2014. Prieiga per internetą: <http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/statistika/?doc=3938&page> (žiūrėta 2018 04 20).
39. Stražinskaitė, D.; Kvieskienė, G. (2015). *Lietuvos ir Vengrijos vaikų globos sistemų palyginimas*. Nr. 1, p. 39-53, ISSN 1392-9569.
40. Švedaitė, B. (2004). Socialinio darbo sistema Lietuvos visuomenės kaitos kontekstu. *Acta Pedagogica Vilnensia*. ISSN 1392-5016.
41. Tidikis, R.(2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: LTU.

42. „Tvaraus perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų sistemos sąlygų sukūrimas Lietuvoje“. Pertvarkos viešinimo strategija. Projekto Nr. 08.4.1-ESFA- V-405- 01-0001, 2016.
43. UNICEF. (2010). *At Home or in a Home: Formal Care and Adoption of Children in Eastern Europe and Central Asia*.
44. Vaiko dalyvavimas globos procese iki ir po globos šeimoje nustatymo. Prieiga per internetą: <http://vaikoteises.lt/media/file/Vaiko%20globa2.pdf> (žiūrėta 2018 04 20).
45. Valstybinio audito ataskaita. (2014). „Ar vaiko globos sistema atitinka globojamo vaiko geriausias interesus?. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
46. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie SADM, 2015 metų veiklos, Nr. 5-1. p. 57-58. Prieiga per internetą: <http://vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/2015_ataskaita_galutine_2.pdf 47> (žiūrėta 2018 02 19)
47. Vitkauskas, K. (2010). Vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimas Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 31, 133-148.
48. Zbarauskaitė, A (2012). *Pagalba vaikui: prieraišumo teorijos perspektyva. Šeima: problemų šaltinis ar ištekliai? Socialinės pagalbos šeimai galimybės*. Metodinė priemonė. Red. L. Gvaldaitė Vilnius: SOTAS, p. 57–74.
49. Zbarauskaitė, A (2009). *Globos namuose gyvenančių paauglių tapatumo išgyvenimas: biografinio pasakojimo interpretacinė analizė*. Daktaro disertacija.
50. Žalimienė, L (2007). *Vaikų socialinės globos kokybė ir jos vertinimas*. Metodinė priemonė. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
51. Žiburio labdaros ir paramos centras (2016). *Deinstitucionalizacija. Tvarus perėjimas nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų*. Prieiga per internetą: <http://ziburio-fondas.lt/wp-content/uploads/sites/5/2015/11/De-I-lankstinukas.pdf> (žiūrėta 2018 01 12)

Kristina Klovaitė

**PECULIARITIES OF INSTITUTIONAL REORGANISATION OF CHILD CARE IN
LITHUANIA AND LATVIA: SUBJECTIVE EXPERIENCE OF SPECIALISTS**

The Bachelor Thesis

Summary

The undergraduate work analyzes the institutional peculiarities of childcare transformation in Lithuania and Latvia, in the aspect of the subjective experience of specialists.

A qualitative study using a content (content) analysis method was selected for the data of the study. The study was attended by 6 specialists from Lithuania: a social worker who works in Pagėgiai community homes, an institutional child care custodian, child rights specialists, and an expert in the transformation processes of Radviliškis and the Šiauliai region as the head of the social support department. The study also involved 3 specialists from Latvia: a social worker who works in an institutional child care home, a social worker who works in the social support unit and a social worker working with dysfunctional families.

The study was conducted using targeted selection.

The purpose of the research is formulated to reveal the subjective experience of specialists (social workers and specialists in the protection of children's rights) in the context of an institutional reform of child care.

The investigation revealed that, although there is a strong institutional opposition to the institutional process of childcare reform, the study found that the focus of the study was not on the external transformation processes, such as the lack of material resources, the challenges of legal administration, more emphasis on internal transformation processes, such as family-oriented community homes and a limited number of students.

This study has shown that it is very important evaluate the competence of the childcare specialists during the childcare reformation process.

It is crucial for the specialists to have time for self-reflection as well as access to trainings and ways to improve their competence. The study revealed that one of the factors contributing to the demotivation of the social workers is a lack of a clear algorithm about the process of institutional transformation.

It is very important, In the process of deinstitutionalization, to ensure the diversity of complex services.

When comparing the provision of services in Lithuania and Latvia, psychological counseling in Latvia is easier to access because it is free. The research has concluded that in order

for the work with the families and children during the process of deinstitutionalization to be effective it is extremely important to change the values of the society.

Keywords: institutional child care reorganization, child care, social work, subjective experiences of the specialists.

Preface

Problem of the topic and its relevance. In the whole of Lithuania, about three thousand children live in institution-based child care institutions (Common European Guidelines on the transition from institutional to community care, 2012).

Some of them are taken into care of other families (most often families of their relatives) (State Children's Rights Protection and Adoption Service (henceforth SCRPAS) report, 2014). About ten years ago, it was thought that children's care homes could provide children with a safe environment where children could function properly. However, various scholars and representatives of social policy have long been talking about the harm of institutional care homes for children.

Various studies (UNICEF, 2013; Pūras, 2013) have shown that institutional care often results in poorer quality of life and lower IQ ratings for children in institutional care compared to their peers. According to Pūras (2013), institutional childcare shows the social exclusion of children. Žalimienė (2007) carried out the assessment of the quality of children's social care. Zbarauskaitė (2009) conducted a study called "Challenges and Opportunities for Affiliation Under the Care of a Child or Adolescent". The study reflects the negative impact of the institution and the traumatic experiences of children. Therefore, in recognition of the detrimental effect on children living in the institution, an action plan for deinstitutionalization, otherwise called institutional reorganisation, was drafted in Lithuania and Latvia.

In Lithuania, in 2014-2020, strategic guidelines and action plan for deinstitutionalization were presented. Strategic guidelines in Lithuania are aimed at providing coherent and coordinating actions, moving from institutional childcare to the family and community services. Vitkauskas (2010) investigated the provision of childcare policy in Lithuania. The author concluded that it is necessary to accelerate the process of deinstitutionalization of child care and to ensure that in Lithuania is individualized for each child and that decisions are made taking into account the individual needs of each child.

Latvia, having regard to trends in the implementation of Community social services in the European Union, started the deinstitutionalization process in the period from 2015-2020. The Latvian Action Plan identifies the goals of deinstitutionalization: 1) to ensure effective management of deinstitutionalization, assessing the results of deinstitutionalization; 2) ensure that the planning of regions and municipalities takes into account what is set out in the Action Plan: to

improve the availability of high-quality social services as an alternative to institutional care and to develop childcare services in the family environment.²¹

In Latvia and Lithuania, the transition from institutional childcare to the family and community services is gradual. It takes a lot of time and resources to succeed in the process of deinstitutionalization. It is very important that the institutional child care homes themselves are involved in the transformation process. Studies carried out (Šimkonytė, 2016; Šumskienė, 2015) reveal that in institutional childcare institutions efforts are made to disseminate relevant information, prepare and retrain specialists to work under new conditions.

Despite the positive changes in institutional change in child care homes, it is clear that the various institutions lack knowledge and expertise about the process of deinstitutionalization. This risks the slow and ineffective process of deinstitutionalization. It is therefore necessary to examine the various challenges and opportunities of deinstitutionalization by supporting research and argumentation. It implies problematic issues: *What challenges, needs and opportunities are faced by childcare professionals in institutional care reform? What are the institutional strengths and areas of improvement of child custody, institutional change in childcare, according to the assessment of specialists?*

Object of research. Peculiarities of institutional reorganization of child care in the aspect of subjective experiences of the specialists.

Purpose of the research – to reveal the peculiarities of the institutional transformation of children's care in the aspect of subjective experiences of specialists (social workers and children's rights protection specialists).

Research tasks:

4. To reveal the needs and possibilities of child care reorganisation by applying theoretical analysis.
5. Using semi structured interviews examine the readiness of employees to participate in the reorganization process.
6. Using the content analysis, to reveal the strengths and areas of improvement of the institutional process of childcare reform.

²¹ Action plan for Implementation of Deinstitutionalization 2015-2020 [Nuoroda: http://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/Implementation_of_Deinstitutionalisation_2015-2020.pdf]

Research methods: theoretical analysis method, qualitative research, semi structured interview (questions are given in Appendix 2); Content analysis method.

Participants of the survey (respondents): 6 respondents were interviewed in Lithuania. Specialist of child care (social worker working in Pagėgiai Community House, institutional child care manager, children's rights specialists, social support department head is replaced by an expert from Radviliškis and Šiauliai region transformation processes). In Latvia, 3 respondents were interviewed. Child care specialists (social worker working in institutional child care homes, social worker working in the social support unit, social worker working with risk families).

Essential concepts

Deinstitutionalization – family-oriented community-based group houses with a small number of children, provided with the necessary services and ability to develop children's autonomy (the Ministry of Social Security and Labor of the Republic of Lithuania).

Institutionalization - Establishment of an institutional structure (Dunajevs, 2011).

Child care institution - a child who is left without parental care is accommodated in a child care institution when there is no option to take care of him or her in a family setting (Civil Code of the Republic of Lithuania, *Valstybės žinios*, No. 74-2262).

Structure of Bachelor's Thesis This Thesis consists of: summary in Lithuanian, introduction, 2 chapters, conclusions, recommendations, references, summary in English, appendixes. Study data is illustrated in Figures 5, 3. The annexes provide a semi-structured interview, an operationalization schema. Thesis consist of 40 pages.

Conclusions

1. While analyzing scientific literature, it has been disclosed that the transformation of children's institutional care in both Lithuania and Latvia is a coherent process, which involves not only reducing the dependence of children from institutional care, but also encouraging the child's care to take place in a family or community house by developing high-quality services. In order for the institutional process of childcare reform to proceed smoothly, all components of deinstitutionalization such as family and childcare, development of services, resource adaptation, investment in workers and changes in the negative attitudes of the society must be ensured. Comparing the process of institutionalized childcare reform in Lithuania and Latvia, it can be argued that it is going smoother in Latvia, as there are more patrons trained who are interested in taking care children and a smaller number of children who have lost parental care.

2. The method of semi-structured interviews revealed the readiness of specialists to participate in the process of institutional childcare reform. Although there is a strong institutional resonance in institutional childcare, however, it has been observed in the study that specialists no longer emphasize external transformation processes, such as lack of material resources, challenges of legal administration, but more emphasis is placed on internal transformation processes, such as family planning environmentally-oriented community houses and limited number of students. It is also important to assess the competences of specialists in the process of institutional change in childcare. The need for supervisors and the improvement of knowledge and competencies in various training is crucial for specialists. One of the demotivating factors is the lack of a clear algorithm about the institutional transformation process.

3. The content analysis method revealed the disadvantages and challenges of the institutional process of childcare reform. In the process of deinstitutionalization, it is very important to ensure the diversity of complex services. Comparing the provision of services in Lithuania and Latvia, psychological counseling is facilitated in Latvia because it is free. To make work with family and children effective during deinstitutionalization it is very important to change the perception of it within our society. However, the analysis revealed that there is a lack of motivation for change, as negative attitudes prevail in society. There is also little interest in patronizing children in Lithuania, perhaps small child care benefits may be of great importance.

PRIEDAI

Tyrimo operacionalizacija

Remiantis 2014 m. vasario 14 d. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr. A1-83 „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014-2020 metų veiksmų planu“ buvo atlikta tyrimo operacionalizacija.

Diagnostinės sritys	Kintamieji	Indikatoriai
BENDRUOMENINĖS PASLAUGOS VAIKAMS	<ul style="list-style-type: none"> - Bendruomeniniai vaikų globos namai; - Savarankiško gyvenimo namai (18-24 m. jaunuoliams, paliekantiems institucinę ir (arba) bendruomeninę globą). 	<ul style="list-style-type: none"> - Kaip manote, kaip turi atrodyti bendruomeniniai vaikų globos namai? - Kaip deinstitutionalizacijos procese užtikrinti vaikų dalyvavimą ir kodėl tai svarbu?
BENDRUOMENINĖS/KOMPLEKSIŠKAI TEIKIAMOS PASLAUGOS ŠEIMOMS, ĮTĖVIAMS, GLOBĖJAMS	<ul style="list-style-type: none"> - Šeimai, patiriančiai krizę, paslaugos; - Šeimos ir vaiko gerovės centrai; - Socialinio darbo su šeima programos; - Nėščiujų, gimdyvių, vaiko ir (arba) neįgalaus vaiko susilaukusių šeimų konsultavimas; - Tėvams, auginantiems vaiką ir (arba) negalę turintį vaiką, skirtos edukacinės programos. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kokios paslaugos yra reikalingos šeimoms ir vaikams susiduriančioms su krize? Ar lengvai prieinamos? - Ar pereinant nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų reikalingi pozityvios tėvystės mokymai tėvams ir/ar globėjams? Kodėl? - Jei būtumėte perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamų paslaugų įstatymo kūrėjas kokias paslaugas labiau stiprintumėte?
SPECIALISTŲ KOMPETENCIJŲ TOBULINIMAS	<ul style="list-style-type: none"> - Apmokyti ir suteikti socialines paslaugas administruojančių ir paslaugas vaikams ir jų šeimoms (globėjams, rūpintojams) teikiantiems darbuotojams 	<ul style="list-style-type: none"> - Kokių žinių ir kompetencijų trūksta specialistams teikti paslaugas naujomis sąlygomis? - Kokiais būdais specialistai gali nuolat atnaujinti savo žinias ir stiprinti kompetencijas?

	<p>reikalingas žinias ir įgūdžius, tvariam perėjimui nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Darbuotojų motyvacijos ir kompetencijos vertinimo metodikos parengimas. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kaip motyvuojami darbuotojai dirbti naujomis sąlygomis?
VISUOMENĖS VERTYBINIŲ NUOSTATŲ KAITA	<ul style="list-style-type: none"> - Neigiamų nuostatų keitimas bei pozityvaus požiūrio plėtojimas į įvaikinimą ir globą; - Socialinė reklama: masinio informavimo priemonėse; lauko; viešajame transporte; visuomeniniuose renginiuose. Viešų informacinių renginių ir socialinių akcijų visuomenei vykdymas. Logotipas, informacinė sistema, lankstinukai, plakatai, leidiniai. 	<ul style="list-style-type: none"> - Koks visuomenės požiūris į institucinės globos pertvarką ir į pačią globą? - Kaip visuomenė yra įtraukiama ir informuojama apie perėjimą nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų?

Lietuvos respondentų interviu

Klausimai/ Atsakymai**1 respondentas** (į klausimus atsakė raštu, nes susitikti nebuvo galimybės)**Demografiniai klausimai:***Amžius* – 38 metai.*Išsilavinimas (profesija)* – aukštasis universitetinis.*Darbo vieta* – Pagėgių vaikų globos namai.*Pareigos* – vyr. socialinė darbuotoja.*Darbo stažas* – 5 metai vaikų globos namuose.

1. *Kaip manote, kaip turi atrodyti bendruomeniniai vaikų globos namai?*
Bendruomeniniai vaikų globos namai turėtų būti butas daugiabučiame name arba nuosavas namas.
2. *Kaip deinstitutionalizacijos procese užtikrinti vaikų dalyvavimą ir kodėl tai svarbu?*
Vertinant individualius kiekvieno vaiko poreikius.
3. *Kokios paslaugos yra reikalingos šeimoms ir vaikams susiduriančioms su krize? Ar lengvai prieinamos?*
Informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas, psichologo konsultacijos, socialinio darbuotojo konsultacijos ir kitos. Sunkiau prieinamos gali būti psichologo konsultacijos, dėl nepakankamo psichologų kiekio ir dėl aukštos kainos.
4. *Ar pereinant nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų reikalingi pozityvios tėvystės mokymai tėvams ir/ar globėjams? Kodėl?*
Taip. Globėjai turi susipažinti su individualiais vaikų poreikiais.
5. *Jei būtumėte perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamų paslaugų įstatymo kūrėjas kokias paslaugas labiau stiprintumėte?*
Terapiją.
6. *Kokių žinių ir kompetencijų trūksta specialistams teikti paslaugas naujomis sąlygomis?*
Žinių apie vaikų raidą, medicininių žinių apie negalias.
7. *Kokiais būdais specialistai gali nuolat atnaujinti savo žinias ir stiprinti kompetencijas?*
Dalyvauti įvairiuose mokymuose, supervizijose.
8. *Kaip motyvuojami darbuotojai dirbti naujomis sąlygomis?*
Darbuotojai tam nėra ruošiami.
9. *Koks visuomenės požiūris į institucinės globos pertvarką ir į pačią globą?*
Visuomenė tam nepasiruošusi, viskas vyksta per greitai.
10. *Kaip visuomenė yra įtraukiama ir informuojama apie perėjimą nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų?*
Viešinimas, bet to nepakanka.

2 respondentas

Demografiniai klausimai:

Amžius – 50 m.

Išsilavinimas (profesija) – Magistras (viešasis administravimas).

Darbo vieta (jei nesutinkate, kad darbo vieta būtų minima moksliniame darbe – nepateikite jos) – X miesto vaikų globos namai.

Pareigos – įstaigos vadovas.

Darbo stažas – Socialinėje srityje darbo stažas 17 metų.

- 1. Kaip manote kaip turi atrodyti bendruomeniniai vaikų globos namai?*
Bendruomeniniuose globos namuose turi būti ne daugiau nei 8 vaikai. Lygiai taip pat ir mes statėme savo globos namus, stengiamės, jog vaikai gyventų šeimynose, tačiau situacija tokia, jog mūsų bendruomeniniai namai neatitinka pertvarkos standartų. Mūsų namukai yra sujungi, o pertvarkos plane nurodoma, kad namai turi būti ne toje pačioje teritorijoje. Atrodo ką tik atidarinėjom globos namus, o dabar jau turime uždaryti.
- 2. Kaip deinstitutionalizacijos procese užtikrinti vaikų dalyvavimą ir kodėl tai svarbu?*
Nelabai įsivaizduoju kaip pertvarkos procese užtikrinti vaikų dalyvavimą, nes pas mus vaikai nieko nenori. Kitas klausimas, kaip vaikui paaiškinti, kas yra deinstitutionalizacijos procesas. Tai yra labai sudėtinga.
- 3. Kokios paslaugos yra reikalingos šeimoms ir vaikams susiduriančioms su krize? Ar lengvai prieinamos?*
Reikalingi socialinių globėjų centrai. Kad vaikus galėtų auginti laikini globėjai.
Taip pat pas mus šeimos dažniausiai susiduria su smurto ir alkoholizmo krize. Pertvarkos procese labai trūksta psichologinės pagalbos šeimai.
- 4. Ar pereinant nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų reikalingi pozityvios tėvystės mokymai tėvams ir/ar globėjams? Kodėl?*
Žinoma reikalingi. Globėjai kartais klausia kam jiems tie mokymai, juk jie užauginę savo vaikus. Tačiau tokie mokymai yra reikalingi, nes globėjams tai yra visiškai svetimi vaikai, todėl žinios yra būtinos.
- 5. Jei būtumėte perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamų paslaugų įstatymo kūrėjas kokias paslaugas labiau stiprintumėte?*
Mano nuomone, šitas veiksmų planas turėjo būti įgyvendintas jau senai. Dabar tiesiog viskas per greitai daroma, taip pat užkraunamos finansinės problemos savivaldybėms. Norima nupirkti namus vaikams, tačiau pažvelgus į didžiuosius miestus ten nekilnojamas turtas labai brangus, o mažosiose miestuose nėra ką pirkti. Kita problema yra, jog visuomenė nenori, jog vaikams namai būtų perkami šalia jų namų. Visuomenė yra tam nepasiruošusi. Taigi jeigu būčiau tokio įstatymo kūrėjas visų pirma paruoščiau tam visuomenę.
- 6. Kokių žinių ir kompetencijų trūksta specialistams teikti paslaugas naujomis sąlygomis?*
Mūsų specialistai kiekvienais metais turi tobulinimosi kursus, jie turi galimybę kasmet gilinti žinias. Jeigu ko ir trūksta specialistams, tai psichologinių žinių.
- 7. Kokiais būdais specialistai gali nuolat atnaujinti savo žinias ir stiprinti kompetencijas?*
Mokymai. Mes juos organizuojame visiems darbuotojams. Taip pat būtinos yra ir supervizijos.

8. *Kaip motyvuojami darbuotojai dirbti naujomis sąlygomis?*
Manau, jog nemotyvuojami. Aš darbuotojų motyvaciją įsivaizduoju tik per pinigus. Deja, bet valstybėje socialiniai darbuotojai nėra vertinami, todėl ir atlyginimas nėra didelis.
9. *Koks visuomenės požiūris į institucinės globos pertvarką ir pačią globą?*
Visuomenė yra neparuošta pertvarkai, nes visuomenės stereotipai yra per giliai įsišaknyję į jų sąmonę.
10. *Kaip visuomenė yra įtraukiama ir informuojama apie perėjimą nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų?*
Informuojama internete, taip pat socialiniuose tinkluose. Taip pat buvo rengiami susitikimai su norinčiais globoti vaikus, tačiau beveik niekas į tokius susitikimus neatėjo. Problema tame, kad trūksta pinigų reklamai. Turėtų būti daugiau iniciatyvos iš ministerijos, savivaldybių, tam reikalingi tiek materialiniai, tiek žmogiškieji išteklių.

3 respondentas

Demografiniai klausimai:

Amžius – 55 metai.

Išsilavinimas (profesija) – aukštasis universitetinis.

Darbo vieta – vaiko teisių apsaugos skyrius.

Pareigos – vaiko teisių specialistas.

Darbo stažas – 12 metų.

1. *Kaip manote, kaip turi atrodyti bendruomeniniai vaikų globos namai?*
Visų pirma bendruomeniniai namai turi būti reglamentuoti įstatymo, o ne tik veiksmų plano.
2. *Kaip deinstitutionalizacijos procese užtikrinti vaikų dalyvavimą ir kodėl tai svarbu?*
Suaugę žmonės turi užtikrinti saugią aplinką. O kaip vaiko paklausti ar to nori. Vaikas negali įsijungti į šį pertvarkos procesą.
3. *Kokios paslaugos yra reikalingos šeimoms ir vaikams susiduriančioms su krize? Ar lengvai prieinamos?*
Žiūrint apie kokią krizę kalbame. Viena iš aktualiausių krizių yra girtavimas – o jo priežastis skurdas. Visų pirma reikia mažinti skurdą, o tik po to teikti reikalingas paslaugas. Ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius. Spręsti šeimų psichologines problemas.
4. *Ar pereinant nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų reikalingi pozityvios tėvystės mokymai tėvams ir/ar globėjams? Kodėl?*
Pozityvios tėvystės mokymai yra labai reikalingi.
5. *Jei būtumėte perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamų paslaugų įstatymo kūrėjas kokias paslaugas labiau stiprintumėte?*
6. *Kokių žinių ir kompetencijų trūksta specialistams teikti paslaugas naujomis sąlygomis?*
Spręsti alkoholizmo problemas, tėvystės įgūdžių palaikymą. Sunku identifikuoti problemas ir laiku jas spręsti. Nemokėjimas organizuoti bendruomenės, reiktų daugiau specialistų.
7. *Kokiais būdais specialistai gali nuolat atnaujinti savo žinias ir stiprinti kompetencijas?*
Seminarai, supervizijos. Bet supervizijos turi būti aukšto, atitinkamo profesionalaus lygio.

8. *Kaip motyvuojami darbuotojai dirbti naujomis sąlygomis?*
Turėtų būti motyvuojami, bet nėra motyvuojami.
9. *Koks visuomenės požiūris į institucinės globos pertvarką ir į pačią globą?*
Toleruoja, bet labai nenoriai įsijungia į globą, nes nėra skatinimo. Žmogus turi turėti pinigų perteklių, o jeigu jie turi pinigų perteklių jie negloboja vaiko, nes jiems kiti interesai. Visuomenei palikta labdaros būdu būti globėjais.
10. *Kaip visuomenė yra įtraukiama ir informuojama apie perėjimą nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų?*
Per media, žiniasklaidą.

4 respondentas

Demografiniai klausimai:

Amžius – 44 metai.

Išsilavinimas (profesija) – aukštasis universitetinis.

Darbo vieta – vaiko teisių apsaugos skyrius.

Pareigos – vaiko teisių specialistas.

Darbo stažas – 8 metai.

1. *Kaip manote kaip turi atrodyti bendruomeniniai vaikų globos namai?*
Bendruomeniniuose namuose gyvena mažesnė grupė vaikų, yra atskiros virtuvės, didelis dėmesys skiriamas vaikų socialiniams įgūdžiams. Instituciniuose vaikų globos namuose 18 metų mylime vaiką, o kai vaikas tampa pilnametis išmetame jį į gatvę.
Todėl bendruomeninių namų idėja graži, bet aš matau problemą. Instituciniuose vaikų globos namuose yra socialinės darbuotojos, jų padėjėjos ir naktinės budėtojos, bendruomeniniuose namuose tiek pajėgų nebus. Bendruomeniniuose namuose numatytas minimalus socialinių darbuotojų skaičius, todėl yra per daug atsakomybės vienam darbuotojui.
Kita problema finansai, buhalterija, kažkas tuo turi rūpintis. Vis dėlto administracinis mechanizmas yra labai svarbus. Pertvarkos procese sveikintina, jog didelis dėmesys skiriamas vaiko savarankiškumo ugdymui, tačiau turi būti administracinis centras.
2. *Kaip deinstitutionalizacijos procese užtikrinti vaikų dalyvavimą ir kodėl tai svarbu?*
Vaikų dalyvavimas yra būtinas. Tai didelis privalumas, kurį šioje pertvarkoje aš ir matau. Atskiros virtuvės, šeimos aplinka. Vaikų dalyvavimas turi būti nuo mažens ugdant jų socialinius įgūdžius ir skatinant savarankiškumą.
3. *Kokios paslaugos yra reikalingos šeimoms ir vaikams susiduriančioms su krize? Ar lengvai prieinamos?*
Jeigu kalbant apie smurtą šeimoje, tai pas mus yra krizių centras. Miegamos vietos, virtuvėlė ir socialiniai darbuotojai, kurie dirba su krizę patyrusiomis šeimomis. Sunkiau prieinamos psichologo paslaugos. Deja, bet pas mus psichologo pagalbą labai sudėtinga gauti. Bet žinoma tos šeimos gauna socialinių darbuotojų pagalbą.
Tačiau krizių centre niekada nebuvo, kad trūktų vietų, šeimos ilgai neužsibūna. Nes krizių centre yra nuolatinė priežiūra ir kontrolė.
4. *Ar pereinant nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų reikalingi pozityvios tėvystės mokymai tėvams ir/ar globėjams? Kodėl?*

Kaip buvo reikalingi, taip ir yra. Kai mes paimame vaiką, žinoma, jog tėvai pozityvios tėvystės įgūdžių neturi, todėl būtini mokymai keičiantys elgsenos pokyčius.

5. *Jei būtumėte perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamų paslaugų įstatymo kūrėjas kokias paslaugas labiau stiprintumėte?*

Jeigu aš būčiau Norvegas- žinočiau ką daryti. Mažinti globotinių skaičių, paliekant didžiulį aptarnaujantį personalą ir su šeimomis nuolatos turėtų dirbti psichologas. Nes institucijose niekas nedirba su vaikais, nėra normalaus užimtumo. Todėl būtent bendruomeniniams namas tuo atžvilgiu uždečiau pliusą. Kai mažesnis vaikų skaičius, daug personalo dirbančio su vaikais ir pakankamas finansavimas tai viskas gerai. Vaikų globos namuose didelis vaikų skaičius ir kiekvieno vaiko nesugaudysi. Beje ir darbuotojai nebeturi motyvacijos. Vienos socialinės darbuotojos dirbdamos su vaikais tampa globėjomis, o kitos ateina tam, kad prastumtų dieną. Aš visada jas kritikuodavau, kad per mažai meilės ir šilumos suteikiama vaikams, bet pats tai nedirbau tokio darbo, nebūnu šalia kiekvieną dieną prie vaikų. Deja, bet jokie mokymai to profesionalumo nepriduos, šioje vietoje yra pašaukimas. Tu negali per prievartą dirbti tokio darbo, bet pas mus yra taip, kad algą reikia gauti, o šeimą išmaitinti ir nesvarbu ką dirbi ir kaip dirbi. Tokį darbą dirbant turi būti šiek tiek daugiau nei pareiginės nuostatos. Tačiau lygiai tas pats tiek bendruomeniniuose, tiek instituciniuose globos namuose. Reikia finansų ir žmogiškųjų resursų.

6. *Kokių žinių ir kompetencijų trūksta specialistams teikti paslaugas naujomis sąlygomis?*

Arba netrūksta, arba specialistai nenori. Mano supratimu žinių yra duodama. Tačiau kartais tuo abejoju, nes žmogus prasimokinęs keturis metus, turintis dirbti su rizikos šeima ateina pas mus ir kai mes paklausiamo, kaip tu įsivaizduoji darbą su rizikos šeima, žmogus nepasako nei vieno sakinio. Tada tokiu atveju aš pradedu dvejoti, kaip mokymo įstaiga ruošia tokius specialistus. Kadangi studentų reikia, tai ruoškim visus, nors ir nenorės dirbti. Žinoma daug kas priklauso ir nuo pačio žmogaus, ką jis pasiims iš universiteto. Tos žinios ar bendruomeniniuose ar instituciniuose namuose nesikeis, kokios jos yra tokios ir bus.

7. *Kokiais būdais specialistai gali nuolat atnaujinti savo žinias ir stiprinti kompetencijas?*

8. *Kaip motyvuojami darbuotojai dirbti naujomis sąlygomis?*

Manau nemotyvuojami. Motyvacija yra tokia, jei nedirbsi naujomis sąlygomis - neteksi darbo. Tos naujos sąlygos nėra kažkas ypatingo. Jei instituciniuose namuose buvo priskirti 5 darbuotojai, atsakingi už 10 vaikų, tai dabar 1 darbuotojas atsakingas už 5 vaikus.

9. *Koks visuomenės požiūris į institucinės globos pertvarką ir pačią globą?*

Visuomenės požiūris yra baises, jeigu tėvai geria atiduokime vaikus į vaikų globos namus. Niekas negalvoja, kad vaikams tai yra didžiulis stresas, nes čia mes baudžiame ne tėvus, čia mes baudžiame vaikus, nes juos vežame į globos namus.

Pačių institucijų požiūris taip pat yra neigiamas. Dauguma institucijų nereaguoja į prezidentės pertvarkos planą ir paprasčiausiai laukia kol ją perrinks. Dauguma teigia jog nėra galimybių, nėra resursų. Viskas daroma per greitai. Teoriškai gražu, o praktiškai beveik neįgyvendama. Vilniuje viskas vyksta greičiau, nes jie turi didesnę finansavimą.

10. *Kaip visuomenė yra įtraukiama ir informuojama apie perėjimą nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų?*

Visuomene mes įtraukiame labai aktyviai. Eina periodiniai straipsniai apie globą, kad globa yra gerai. Viešinama yra jog tai darbas ir už jį yra atlyginama. Žmonės parodė susidomėjimą. Atsirado

ideologinis ir materialinis suinteresuotumas. Nemažai globėjų baigė įvaikintųjų globėjų kursus. Yra budintys darbuotojai, kurie paima vaikus 3 parom, kol tėvams praeina krizė. Yra laikinieji globėjai, kurie paima ilgesniam laikotarpiui kol šeima išbris iš liūno. Tačiau Lietuvoje buvo toks atvejis, jog biologiniai vaiko tėvai šantažavo laikinąją globėją, tai ji paprašė, jog ją įslaptintų. Mūsų prezidentė sutiko, tačiau vaikas nebeturėjo galimybės pasimatyti su savo biologiniais tėvais. Tai kaip vaikui palaikyti biologinį ryšį, kaip biologiniai tėvai juo domėsis, jeigu nuo jų slepiama vaiko buvimo vieta. Tokiu atveju mes pažeidžiame laikinosios globos nuostatus ir visus principus.

5 respondentas

Demografiniai klausimai:

Amžius – 41 metai.

Išsilavinimas (profesija) – aukštasis universitetinis.

Darbo vieta – socialinės paramos skyrius.

Pareigos – vedėjo pavaduotoja.

Darbo stažas – 5 metai.

1. *Kaip manote kaip turi atrodyti bendruomeniniai vaikų globos namai?*

Pačios bendruomenės turi norėti turėti bendruomeninius namus, o dabar situacija yra kitokia, perkami namai, kurie ir yra pertvarkos idėja. Namus siūloma pirkti iš NVO. Problema tame, kad bendruomenės neturi tiek lėšų. Taip pat susiduriama su teisinėmis problemomis, nes savivaldybėje pertvarkos pradžia yra pastrigusi. Aš domėjausi kiek Lietuvoje yra tokių namų, tai beveik nėra. Nes siūloma pirkti paslaugą iš NVO, o problema, yra kelios aktyvios bendruomenės susidomėjo, surado namus, bet tos bendruomenės neturi tiek lėšų, kad galėtų ir nupirkti, ir įrengti, o savivaldybė, kaip institucija, galėtų pagelbėti, bet susiduriama su teisinėmis problema. Ir ta pradžia pas mus Lietuvoje pastrigo, nes suprantama, kad tos bendruomenės neturi papildomų lėšų.

2. *Kaip deinstitutionalizacijos procese užtikrinti vaikų dalyvavimą ir kodėl tai svarbu?*

Vaikai pasilikę toje pačioje bendruomenėje, nebūtų atstumi. Ne paslaptis, kad apsigyvendami globos namuose vaikai bėga iš jų, pas savo tėvus, artimuosius. Turbūt kiekvienas nori, kad tas vaikas gyventų geroje sąlygoje, mažoje šeimynoje, nes reikalavimai bendruomeniniams globos namams yra tokie, kad būtų gyvenamosios paskirties patalpos, tokios kaip ir paprastoje šeimoje, kad galėtų gyventi kokie 8 vaikai, kad turėtų savo kambarį, kad patalpos būtų atskirtos ir vaikai gyventų šalia kitų šeimų, normaliai funkcionuojančių. O dabar visi didžiuliai pastatai tokie dideli ir vaikai jaučiasi labai atskirti, nuo visuomenės ir jie nemato kaip iš tikrųjų vyksta tas šeimyninis gyvenimas.

3. *Kokios paslaugos yra reikalingos šeimoms ir vaikams susiduriančioms su krize? Ar lengvai prieinamos?*

Paslaugų spektras yra nemažas. Yra paslaugų centre krizių centras, šeimos tarnyba. Mokymai smurtautojams. Taip pat patyrusiems smurtą aukoms. Paslaugos yra ganėtinai lengvai prieinamos ir problemų tuo atžvilgiu nėra. Pozityvios tėvystės mokymai. Kol vyksta mokymai vaikų priežiūros paslauga.

4. *Ar pereinant nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų reikalingi pozityvios tėvystės mokymai tėvams ir/ar globėjams? Kodėl?*

Pozityvios tėvystės mokymai yra labai reikalingi yra geras postūmis tėvams, nes yra ir poreikis. Kolkas kol užbrėžti mūsų tikslai ir rodikliai tai tai pasiteisina.

5. *Jei būtumėte perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamų paslaugų įstatymo kūrėjas kokiais paslaugas labiau stiprintumėte?*
6. *Kokių žinių ir kompetencijų trūksta specialistams teikti paslaugas naujomis sąlygomis*
7. *Kokiais būdais specialistai gali nuolat atnaujinti savo žinias ir stiprinti kompetencijas?*
Mūsų specialistai aprūpinami transportu, kompensuojamas kuras jiems, būtini mokymai. Socialiniai darbuotojai pasigenda savipagalbos mokymų, jiems jie labai vertingi.
8. *Kaip motyvuojami darbuotojai dirbti naujomis sąlygomis?*
Darbuotojų motyvacija tai atlyginimas, taip pat darbuotojai nori kvalifikuotis, nes darbas sunkus, rizikingas ir pavojingas. Tai turi būti pakankamai realiai ir įvertintas.
9. *Koks visuomenės požiūris į institucinės globos pertvarką ir pačią globą?*
Ir visuomenę, ir darbuotojus gąsdina ta nežinia. Ar pertvarka bus tokia kaip mes matome, gal viskas bus geriau. Labai sunku pasverti kas geriau.
10. *Kaip visuomenė yra įtraukiama ir informuojama apie perėjimą nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų?*
Visuomenė informuojama per žiniasklaidą, televiziją. Taip pat ministerija padaro reklaminius filmukus.

6 respondentas

Demografiniai klausimai:

Amžius – 38 metai.

Išsilavinimas (profesija) – aukštasis universitetinis.

Pareigos – Šiaulių regiono pertvarkos procesų ekspertė.

Darbo stažas – 6 metai.

1. *Kaip manote, kaip turi atrodyti bendruomeniniai vaikų globos namai?*
Pertvarkos tikslas, kad vaikai, netekę tėvų globos augtų šeimose, savo biologinėse ar įtėvių/globėjų. Bendruomeniniai vaikų globos namai, tai sumažintas institucijos modelis ir tai nėra siekiamybė. Visada bus vaikų, kurie patys atsisakys gyventi savo/globėjų šeimose, vaikų, turinčių adaptacijos problemų ir pan. Ši paslauga yra skirta būtent šiems atvejams.
Mano pastebėjimas, kad didžiausias visuomenės pasipriešinimas kyla vaikus apgyvendinant butuose – gyventojai nėra pasiruošę šurmuliui ir nesvarbu ar tai vaikų globos namų vaikai, ar daugiavaikė šeima. Nebent bute apgyvendinama iki 4 vaikų. Nedidelis apgyvendintų vaikų skaičius pasiteisina ir apgyvendinant paauglius.
2. *Kaip deinstitutionalizacijos procese užtikrinti vaikų dalyvavimą ir kodėl tai svarbu?*
Vaikų dalyvavimas deinstitutionalizacijos procese labai priklauso nuo įstaigos vadovo, administracijos požiūrio bei į sėkmę orientuoto tikslo turėjimo. Tai pokytis, kuris įneša sumaištį, dvejonį ir aiškų baimių visiems to proceso dalyviams. Vaikų/neįgaliųjų paruošimas tam yra būtinas - nuo paslaugos gavėjų norų aptarimo - norimų turėti kambaryje sienų apmušalų, baldų, daiktų supirkimo iki psichologinio parengimo aiškinantis būsimus pokyčius. Tai jau aiškiai lemia lengvesnį adaptacinį periodą, aktyviai į procesus įtrauktas asmuo tampa proceso dalimi, jis jaučiasi reikalingas ir svarbus, žymiai mažėja jo nepageidaujamo elgesio išraiškos.

3. *Kokios paslaugos yra reikalingos šeimoms ir vaikams susiduriančioms su krize? Ar lengvai prieinamos?*

Analizuojant savivaldybių socialinių paslaugų planus, susidaro įspūdis, kad šie planai kuriami savivaldybėse jau veikiančiai sistemai užpildyti. Paslaugos planuojamos pagal jau esamą vietų skaičių globos institucijose, dienos centruose, lankomų asmenų ar šeimų skaičių ir pan., tačiau tų paslaugų kurių savivaldybės neteikia poreikis taip ir lieka nepastebėtas, nes jų negaunantys asmenys tiesiog nesikreipia į savivaldybę žinodami, kad negaus jiems reikalingos pagalbos, o besikreipiantiems atsakoma, kad tokių paslaugų savivaldybė neteikia ir prašymai tiesiog neregistruojami. Dažnai nėra analizuojamos savivaldybėje vyraujančios problemos, nėra renkama statistika su kokiomis krizėmis susiduria gyventojai, tad paslaugos yra „padrikos“, neorientuotos į problemos įveikimą.

Šiuo metu esame tik paslaugų kūrimo lygmenyje.

4. *Ar pereinant nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų reikalingi pozityvios tėvystės mokymai tėvams ir/ar globėjams? Kodėl?*

Mano nuomone, pozityvios tėvystės mokymai reikalingi tėvams, globėjams, pedagogams ir visiems dirbantiems su vaikais. Tai padeda suprasti vaiko elgesį ir atsakyti į klausimus, kodėl jis elgiasi būtent taip, moko šiuolaikinių auklėjimo metodų.

5. *Jei būtumėte perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamų paslaugų įstatymo kūrėjas kokias paslaugas labiau stiprintumėte?*

Pirmiausia, tai paslaugų poreikio indentifikavimas, antra, tai paslaugų teikimo sistemos sukūrimas (atvejo vadyba, paslaugų paketai) ir trečia, orientacija į paslaugų kokybiškumą bei paslaugas teikiančių asmenų atsakomybę.

6. *Kokių žinių ir kompetencijų trūksta specialistams teikti paslaugas naujomis sąlygomis?*

Pirmiausia tai trūksta holistinio požiūrio į pagalbos prašantį žmogų, vadybinių įgūdžių. Trūksta specialistų motyvacijos, bendradarbiavimo tarp paslaugas kuriančių, paslaugų prašančių ir paslaugas teikiančių.

7. *Kokiais būdais specialistai gali nuolat atnaujinti savo žinias ir stiprinti kompetencijas?*

Šiuo metu startuoja darbo su šeima metodikos, vyksta gausa mokymų įvairiomis temomis, tačiau taip pat pastebima, kad specialistai į mokymus atvyksta tik dėl prašomų surinkti valandų skaičiaus. Įstaigų vadovai dažnai nesureikšmina naujų žinių savo specialistams poreikio.

8. *Kaip motyvuojami darbuotojai dirbti naujomis sąlygomis?*

Apie motyvavimo sistemas girdėti neteko.

9. *Koks visuomenės požiūris į institucinės globos pertvarką ir į pačių globą?*

Visuomenės požiūris po truputį kinta, jam didelės įtakos turės ir pačių procesų sklandus įgyvendinimas, todėl reikia labai atsakingai vykdyti deinstitucionalizacijos procesus, kurti bendruomenines paslaugas, viešinti geruosius pavyzdžius, įtraukti visuomenės narius į pertvarkos veiklas.

10. *Kaip visuomenė yra įtraukiama ir informuojama apie perėjimą nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų?*

Rengiami susitikimai su bendruomenėmis, kurių metu supažindinama su pertvarkos planais, tikslais. Dalis bendruomenių pačios išreiškia norą tapti pertvarkos dalimi dalyvaudamos konkursuose skirtuose NVO, domisi bendruomeninių VGN kūrimu.

Pertvarkos projektas turi savo viešinimo ekspertą, yra sukurta viešinimo strategija, kurioje numatomos įvairios, sistemingos veiklos ir renginiai.

Klausimai/ Atsakymai**1 respondents****Demografiniai klausimai:**

Amžius – 30 metų.

Išsilavinimas (profesija) – aukštasis universitetinis.

Darbo vieta – Rezeknės vaikų globos namai.

Pareigos – socialinė darbuotoja.

Darbo stažas – socialinėje sfereje- 6 metai, Rezeknės vaikų globos namuose – 2 mėnesiai.

1. *Kaip manote, kaip turi atrodyti bendruomeniniai vaikų globos namai?*
Mano nuomone, bendruomeniniai namai turėtų būti kaip bendrabutis, su kiekvienam vaikui atskiru kambariu ir kiekvienas vaikas asmeniškai turėtų palaikyti savo kambaryje tvarką bei švarą.
2. *Kaip deinstitucionalizacijos procese užtikrinti vaikų dalyvavimą ir kodėl tai svarbu?*
Užtikrinti vaikų dalyvavimą svarbu, bet tai nesudarys daug problemų, nes vaikai jau dabar stengiasi būti savarankiškais, gyventi po vieną ir atsakyti už savo turtą.
3. *Kokios paslaugos yra reikalingos šeimoms ir vaikams susiduriančioms su krize? Ar lengvai prieinamos?*
 - Gaunama socialinė pašalpa- už komunalinius apmokėjimus. Paslaugos lengvai prieinamos.
 - Išsilavinimo gavimas-vidurinių išsilavinimą galima gauti vidurinėje mokykloje arba vakarinėje mokykloje, profesinės kvalifikacijos kursų kėlimas arba gavimas galimas darbo biržoje, taip pat išmokama stipendija.
 - Psichologo pagalba ir konsultacijos nemokamos ir lengvai prieinamos šeimoms, kurios patiria krizę.
 - Pagalba auklėjant vaiką - socialinis darbuotojas ir socialinis rehabilitologas, padeda tėvams ir suteikia psichosocialinę pagalbą, duoda patarimus, rekomendacijas, apmoko auklėjimo metodu gyvenant su nepilnamečiais vaikais.
 - Jeigu šeimoje patiriama smurtas, tai dirba vaiko teisių specialistai ir policija, kuri užtikrina apsaugą ir saugumą.
4. *Ar pereinant nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų reikalingi pozityvios tėvystės mokymai tėvams ir/ar globėjams? Kodėl?*
Vienareikšmiškai reikalingi pozityvios tėvystės kursai ir mokymai. Taip pat psichologų konsultacijos, todėl, nes pertvarkos procese, tai naujas etapas- tiek vaikų, tiek globėjų gyvenime.
5. *Jei būtumėte perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamų paslaugų įstatymo kūrėjas kokias paslaugas labiau stiprintumėte?*
Bendruomeninius namus, kambarius, kotedžus našlaičiams.
6. *Kokių žinių ir kompetencijų trūksta specialistams teikti paslaugas naujomis sąlygomis?*
Reikia skirtingų tipų papildomų mokymų: muzikinės terapijos, montessori, Baxa terapijos mokymų.
7. *Kokiais būdais specialistai gali nuolat atnaujinti savo žinias ir stiprinti kompetencijas?*

Apmokami kursai, seminarai, kurių metu, specialistai gali išmokti naujų darbo metodų.

8. *Kaip motyvuojami darbuotojai dirbti naujomis sąlygomis?*
Bonusų programa, padėkos ir kelionės.
9. *Koks visuomenės požiūris į institucinės globos pertvarką ir į pačią globą?*
Visuomenės požiūris yra teigiamas, tačiau nedaug šeimų, kurios pasiruošusios paimiti vaikus.
10. *Kaip visuomenė yra įtraukiama ir informuojama apie perėjimą nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų?*
Vedami seminarai, informacija laikraščiuose, lankstinukuose.

2 respondentas

Demografiniai klausimai:

Amžius – 31 metai.

Išsilavinimas (profesija) – aukštasis universitetinis.

Darbo vieta – Rezeknės socialinės paramos centras.

Pareigos – socialinė darbuotoja.

Darbo stažas - 6 metai.

1. *Kaip manote, kaip turi atrodyti bendruomeniniai vaikų globos namai?*
Bendruomeninius namus įsivaizduoju kaip šeimos aplinką.
2. *Kaip deinstitutionalizacijos procese užtikrinti vaikų dalyvavimą ir kodėl tai svarbu?*
Užsiiminėjant su kiekvienu vaiku, individualiai vertinant kiekvieno poreikius.
3. *Kokios paslaugos yra reikalingos šeimoms ir vaikams susiduriančioms su krize? Ar lengvai prieinamos?*
Įvairios paslaugos kiekvienai šeimai individualiai, suteikimas laikino gyvenamo ploto, socializacijos paslaugos.
4. *Ar pereinant nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų reikalingi pozityvios tėvystės mokymai tėvams ir/ar globėjams? Kodėl?*
Ne, nereikalingi. Mano nuomone reikia tik palaikymo.
5. *Jei būtumėte perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamų paslaugų įstatymo kūrėjas kokias paslaugas labiau stiprintumėte?*
Nežinau.
6. *Kokių žinių ir kompetencijų trūksta specialistams teikti paslaugas naujomis sąlygomis?*
Naujos sąlygos – naujos žinios.
7. *Kokiais būdais specialistai gali nuolat atnaujinti savo žinias ir stiprinti kompetencijas?*
Mokymo kursai, seminarai, mokymo programos
8. *Kaip motyvuojami darbuotojai dirbti naujomis sąlygomis?*
Motyvuoja darbo rezultatai.
9. *Koks visuomenės požiūris į institucinės globos pertvarką ir į pačią globą?*
Visuomenės požiūris yra pozityvus.

10. *Kaip visuomenė yra įtraukiama ir informuojama apie perėjimą nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų?*
Seminaruose, internete, straipsniuose.

3 respondentas

Demografiniai klausimai:

Amžius – 45 metai.

Išsilavinimas (profesija) – aukštasis universitetinis.

Darbo vieta – Rezeknės socialinės paramos centras.

Pareigos – socialinė darbuotoja.

Darbo stažas - 10 metų.

1. *Kaip manote, kaip turi atrodyti bendruomeniniai vaikų globos namai?*
Šiuo metų mūsų vaikų globos namuose 21 vaikas, pagal pertvarkos planą, bus 3 kambariai ir kiekviename kambaryje bus šeima su vaikais, atskiri kambariai, kur jie gyvens kaip šeima.
2. *Kaip deinstitutionalizacijos procese užtikrinti vaikų dalyvavimą ir kodėl tai svarbu?*
Pas mus labai specifiniai vaikų globos namai, važiuojant link Daugpilio yra namai, kurie labai gerai įrengti, sutvarkyti, visos galimybės personalas, patalpos ir vaikams yra suteiktos visos galimybės, su jais užsiiminėja, kad jie būtų pasiruošę savarankiškam gyvenimui. Mes kalbėjome su tų namų direktoriumi ir nusprendėme, kad mes saviems vaikams negalime duoti tiek ką gauna tų namų auklėtiniai. Jie dalyvauja įvairiuose projektuose, renginiuose, pas juos toks įvairiapusiškas užsiėmimų grafikas, pas juos geri sponsorai, jie mokosi naujų dalykų, keliauja vasarą prie jūros, žiemą užsiima sportiniais sportais. Turi tiek daug veiklos, o aš savo vaikui tiek laiko ir dėmesio skirti negaliu. Kad aprenkti vaikų namus yra sudaromos sutartys su parduotuvėmis. Tik aš bijau, to, kad tie vaikai, kai užaugs, galvos, jog jiems viskas bus pateikta ant lėkštutės.
3. *Kokios paslaugos yra reikalingos šeimoms ir vaikams susiduriančioms su krize? Ar lengvai prieinamos?*
Paslaugos šeimoms nėra suteikiamos taip gerai kaip norėtusi, pirmiausia mes ieškome šitų paslaugų, kad suteikti paslaugą reikią išanalizuoti šeimą, koks paslaugos tipas šeimai reikalingas. Per šitą laiką mes padarėme tris žingsnius. Šeimos, kurios susiduria su krize gauna psichologo pagalbą, psichologas praeina su jais užsiėmimus. Po to psichologas duoda rekomendacijas socialiniam darbuotojui, o jeigu reikalinga praeina konsultaciją pas psichologą ir pas mus yra psicho socialinis konsultantas. Tai darbuotojas, kuris praėjo papildomus mokymus. Tai dirba ir psichologas ir socialinis darbuotojas, kartu, žiūri kokios šeimoje problemos ir žiūrima ar reikalinga papildoma parama. Kitas momentas, jeigu nereikalingi šitie specialistai, jei reikalinga praktiška parama, tada antri metai, kai mes praktikuojame, kai su šeima dirba šeimos asistentas, kuris su šeima praktikuoja teikia pagalbą. Pavyzdžiui, viena šeima liko be mamos ir paliko tik romas tėtis, aštuoni vaikai, vienas labai mažas ir aišku tėvas vienas negalėjo susitvarkyti. Ir tada buvo nuspręsta, kad bus paskirtas šeimos asistentas, kuris ateis iš pat ryto, žadins vaikus, papasakos, ką reikia padaryti, buvo paskirtas tas asistentas kuris netoli gyvena šeimos ir gali bet kokių momentu ateiti. Kol vaikai mokykloje, asistentas tėvui duodavo sąrašą, ką turi tėvas padaryti. Tai yra tos šeimos, kurioms su asistentu yra lengviau gyventi. Tai ir yra tos trys paslaugų rūšys, kurios yra teikiamos. Tai yra šeimos, kurioms reikalinga socialinio darbuotojo priežiūra, psichologo konsultacijos taip pat planuojame ateityje, po vaikų namų pertvarkos, įsteigti krizių centrą, kuriame galės mama su vaikais gyventi. Centre dirbs socialinis pedagogas, socialinis darbuotojas ir psichologas. Tai grupė, kuri galės gyventi nuo mėnesio iki šešių mėnesių, galės ten gyventi ir

gauti visą paketą paslaugų. Pas mus buvo tokia situacija, mama buvo protiškai atsilikusi, trys vaikai ir laukėsi ketvirtojo vaiko. Mamą pasiėmėme iš gimdymo namų, tai padarėme bandomąjį projektą, šiuo metu ji jau gyvena savarankiškai su vaikais, padeda šeimos asistentas, bet tris mėnesius ji praleido su tais specialistais.

4. *Ar pereinant nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų reikalingi pozityvios tėvystės mokymai tėvams ir/ar globėjams? Kodėl?*

Būtinai. Neslėpsime, kad ne tik pas mus, bet ir visame pasaulyje egzistuoja, mes visi esame žmonės, su savo ydomis. Daugeliui šeimų vaikai yra biznis. Kai skambina šeima ir sako, kad jai neužtenka pinigų, teigia, kad jūs turite už tą ir aną sumokėti, tada kyla klausimas, dėl ko tu dirbi su tais vaikais. Reiškia tau įdomu tik pinigai. Juk mes suprantame, kad ta pinigų suma, kuri yra pervedama šeimai yra didesnė negu paprasta šeima gali skirti savo šeimai, tai tada tik biznis. Aš manau, kad tikrai taip, turi praeiti, pozityvios tėvystės kursus ir per tą laiką turi tikrintis ir motyvaciją, ir taip toliau. Aš manau, kad turėtų būti pravedami labai rimti kursai, trijų mėnesių ir per tuos tris mėnesius manau, jog globėjų motyvacija pasimato. Ir tada vaiko teisių specialistams bus aišku ar duoti toms šeimoms vaikus. Yra labai geri pavyzdžiai, kai šeimos su vaikais dirba iš širdies ir yra pasiekiami geri rezultatai, o yra ir priešingai. Tikrai reikia, nes vaikams, jeigu būna pirminė neigiama patirtis ir nugalėti negatyvą ne taip paprasta. Bendruomeniniuose vaikų namuose globėjai turi būti pasiruošę įvairiems sunkumams.

5. *Jei būtumėte perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamų paslaugų įstatymo kūrėjas kokias paslaugas labiau stiprintumėte?*

Šiai dienai dirba psichosocialinis konsultantas, psichologas ir socialinis pedagogas. Tai kas būtina, kad tos paslaugos būtų, O idealus variantas būtų, kad prie to būtų šeimos gydytojas. Vaikai turi įvairių sveikatos problemų, todėl būtinas ir šeimos gydytojas. Tai yra geras norvegų pavyzdys. Ten šeimos gydytojas sprendžia, kokie specialistai vaiko auklėjime bus reikalingi. Tai sprendžia šeimos gydytojo, kokio reikės vaikui specialisto. Deja, bet mūsų naujame projekte šito nėra. Dėl to, nes šeimos gydytojai nesutinka su tokiu bendradarbiavimu.

6. *Kokių žinių ir kompetencijų trūksta specialistams teikti paslaugas naujomis sąlygomis?*

Jeigu pavyzdžiui vaikas autistas, bendruomeniniuose globos namuose neužteks medicininių žinių. Pedagogine prasme, ten nebus didelių skylių. Toje situacijoje dominuotų medicininės žinios, bet jų neužtenka. Turėtų būti parengtos metodikos, ką konkrečioje situacijoje daryti.

7. *Kokiais būdais specialistai gali nuolat atnaujinti savo žinias ir stiprinti kompetencijas?*

Pirmiausiai tai priklauso nuo darbdavio, šiai dienai mes išnaudojame visas galimybes, kokios yra. Seminarai, kurie yra brangūs, tačiau vertingi. Vietinės ir užsienio patirtys. Svarbiausia, kad būtų noras. Jeigu rasti kursus, kad gauti sertifikatą, šiai dienai nėra problema, yra įvairios praktikos ir vietinės ir užsienio. Bendradarbiaujame su Italija ir Suomija, ir Norvegija. Ir ką mes galime iš kitų šalių paimti, tą mes ir imame. Norvegijoje mūsų specialistai vaikščiojo iš paskos ir žiūrėjo kaip visa tai vyksta praktiškai. Svarbiausia, kad darbdavys siųstų ir invertuotų į darbuotoją.

8. *Kaip motyvuojami darbuotojai dirbti naujomis sąlygomis?*

Manau pati didžiausia motyvacija tai gyvenimas. Jeigu aš noriu gyventi, aš turiu dirbti, jeigu noriu dirbti turi būti sąlygos. Jeigu nori gyventi, nori dirbti, reikia suprasti, kad aš turiu būti profesionalas, vadinasi aš turiu mokytis ir kelti savo kvalifikaciją. Tokia ta ir motyvacija.

9. *Koks visuomenės požiūris į institucinės globos pertvarką ir į pačią globą?*

Visuomenė pati skatina, kad vaikų namai egzistuotų, nes mes praeiname pro šalį kai mama naudoja ir fizinį, ir psichologinį smurtą. Mūsų nejaudina, kas vyksta gatvėje, mes žinome, kad vyksta keisti dalykai, bet stebime abejingai ir galvojame, kad tai ne mūsų reikalas, Mes žinome, kad yra tam tikros institucijos atsakingos už tokius dalykus. Daugelio dalykų būtų galima išvengti, įvaikinimą, tai visuomenė galvoja, o kokie šaunuoliai, bet aš taip negalėčiau. Aš žinau, kad tai labai sunku, aš pati nebuvau nei globėja, nei esu įvaikinusi vaiko.

10. *Kaip visuomenė yra įtraukiama ir informuojama apie perėjimą nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų?*

Informacija eina per socialinius tinklus, radiją, televizija, spauda. Visi galimi kanalai yra naudojami. Pozityvūs globos pavydžiai.